Poštnina plačana — Spedizione in abbonamento postale II gruppo

Ljudski tednik

Leto I. štev. 24 Trst 5. julija 1946 Cena 5.- lir - 3.- din

Vsebina: INTERNACIONALIZACIJA TRSTA IN JUGOSLAVIJA ANGLIJA PO VOJNI // NAŠA ŠOLA V BORBI // PROTEST KULT. DELAVCEV V LJUBLJANI // DOMOVINA V IZREKIH NAŠIH PESNIKOV IN PISATELJEV // O CIRILU IN METODU PREOBRAZBA SIBIRIJE // GOSPODARSTVO I. T. D.

Senca Mussolinija nad Trstom

Prerojeni fašizem uganja orgije

Fašizem praznuje dan svojega popolnega vstajenja v orgijah požiganja slovenskih knjig, v razdejanju demokratičnih ustanov, požigov ljudskih in prosvetnih domov, v pretepanju delavcev in drugih antifašistov, v napadih na pripadnike jugoslovanske vojske in njihovo imovino, v orgijastičnem besu nasilja in krvi, v umorih. Odgovor demokratičnih množic:

Generalna stavka v coni A

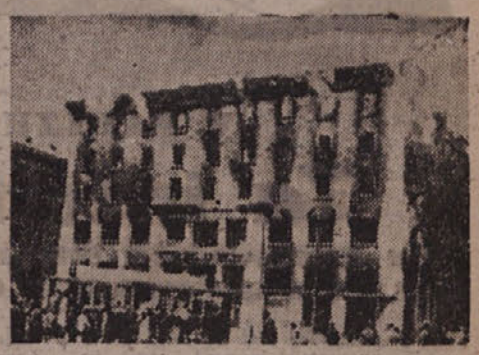

1920: isti zločini, isti zločinci prej pod „demokratično" Italijo, sedaj pod „demokratično" ZVU

Kaj je ukrenila zavezniška oblast?

Že nekaj dni pred prihodom kolesarjev dirkačev v »Kolu okrog Italije« v cono A, si slišal iz ust fašističnih in šovinističnih izzivačev krilatico da bodo izrabili ta prihod za veliko šovinistično demonstracijo proti demokratičnemu ljudstvu in njegovim ustanovam. Vsakomur, ki količkaj trezno premisli, je moralo biti iz poslednjih fašističnih izgredov jasno da se sistematično priprav ja zločinski napad na demokratične množice in njihove ustanove. V sklopu teh priprav je bila tudi demonstracija istrskih fašistov in šovinistov na predvečer prihoda tekmovalcev v cono A Že sama dopustitev prihoda italijanskih dirkačev v cono A je bil pregrešek, ker se je s tem vstvarjal prejudic v pogledu spornega ozemlja, čigar usodo rešujejo zdaj štirje ministri v Parizu. Toda ne glede na to pogrešno stališče je bila zavezniška oblast dolžna poskrbeti za mir in javno varnost demokratičnih množic Trsta in njenih ustanov Saj so jo demokratične in protifašistične organizacije ponovno opozorile na zločinske priprave fašističnih in profašističnih elementov, ki se nemoteno kretajo po mestu ter izvršujejo nasilja nad delavstvom in ostalim demokratično usmerjenim prebivalstvom. Toda zavezniška oblast, gluha in slepa za vse te opomine, je dopustila da so fašistične bande po dobro vnaprej pripravljenem načrtu v nedeljo 30 junija in naslednje dni nemoteno pustošile, ropale in požigale sedeže ljudskih ustanov, napadale znane antifašiste jih pretepale in pobijale, požigale pohištvo in slovenske knjige sredi ulic, prav tako cele naklade »Lavoratoreja«, se zraven grohotale in dajale duška svojemu orgiastičnemu razpoloženju pobesnelih zveri kakor v časih najhujšega terorja naci-fašizma.

Incident v Pierisu

Po vseh teh skrbnih predpripravah so čakale fašistične bande in njihovi organizatorji iz CLN-a samo na migljaj da sprožijo ves svoj bes na demokratično prebivalstvo Trsta in njegove ustanove. Ta migljaj je prišel tudi res in sicer po zvočniku na dirkališču Montebello. Neznaten incident ob prekoračenju italijanske meje v cono A, pri katerem je furlansko kmečko prebivalstvo zaustavilo dirkače ter jih prijateljsko poučilo, da hočejo šovinistični elementi v Trstu izrabiti njihovo športno prireditev v protiljudsko politično demonstracijo nakar se je velik del dirkačev tudi res obrnil in nadaljeval pot proti Udinam — so razpihnili organizatorji nameravanih pogromov v krvav napad, ki je zahteval med dirkači celo — smrtno žrtev. Zaman se je še isti večer izkazala resnica zaman so bile številne izjave dirkačev — večinoma delavcev, da niso bili poučeni o nameravani politični izrabitvi njihove dirke zaman so zatrjevali, da se ni razen par prask nikomur nič zgodilo in da bodo vsi nadaljevali svojo tekmo okrog Italije, ne da bi hoteli žaliti čustev večine prebivalstva v coni A.

Fašistični bes se je razplamtel v orgiastičen ples napadov na sedeže slovenskih in drugih protifašističnih ustanov, pobojev delavcev in drugih znanih antifašistov, požigov in ropov pohištva zažiganja knjig in časopisov. Dnevi rojstva fašizma so se povrnili kakor v letu 1920., ko je pogorel Narodni dom in sedeži drugih slovenskih in delavskih ustanov. In kaj je proti temu ukrenila zavezniška oblast? Člani civilne policije so prav kakor tisti iz l. 1920 križem rok gledali, kako se ruši in požiga imovina Slovencev in italijanskega delovnega ljudstva ter v nekaterih primerih celo pomagali — ali jih pa nikjer ni bilo Ko so zločinske bande opravile svoj posel si je policija hladnokrvno ogledala storjeno škodo in pomagala še zadnjim zaostalim banditom in požigalcem, da so dosegli svoje pajdaše ter se spravili drugod ponovno na svoj zločinski posel.

To so dejstva...

V prvih dveh dneh nasilja so fašistične in šovinistične bande napadle, razbile okradle in deloma tudi požgale med drugim sedeže sledečih ustanov:

1. Mestni osvobodilni svet za Trst, via Macchiavelli 1;
2. sedež Predsedstva PNOO-ja za Slovensko Primorje in Trst, via Ruggero Manna 29;
3. sedež PNOO-ja za Slovensko Primorje in Trst, via Carducci 6, katerega so v teh dneh ponovno napadli in poskušali zažgati;
4. sedeže Enotnih sindikatov v ulici Imbriani 5 v ulici della Zonta 2 in v ulici Monfort 1;
5. sedež Zveze primorskih partizanov, Corso 19;
6. sedeže SIAU-ja in KPJK za tržaško okrožje, piazza Ponterosso štev. 6;
7. sedež KPJK za drugi rajon, via Mazzini 32;
8. sedež SIAU-ja za drugi rajon, Corso 19;
9. sedež SIAU-ja za prvi rajon, via Fabio Filzi 10;
10. Sedež antifašistične mladine, via Macchiavelli 21;
11. sedež Mestn. odbora ASIŽZ, via Fabio Filzi 17;
12. sedež »Centro di cultura popolare«, via Mazzini 32;
13. sedež kulturnega krožka »Perossa« via San Vito 14;
14. sedež UIVOD-a, via Torrebianca 8;
15. sedež Jugoslovanske komisije za ugotavljanje vojnega plena, via Valdirivo 31;
16. sedež Jugoslovanskega koordinacijskega odbora za železnice Julijske krajine via Milano 10;
17. Slovensko knjigarno, Corso, kjer so razbili prostore in vse knjige zažgali na ulici ob navzočnosti civilne policije;
18. papirnico Štoka via Milano, kjer so istega dne ponovno zažgali izložbena okna;
19. zadružno menzo, via Udine štev. 11;
20. Bar »Paola«, via Milano;
21. gostilno »Ai tre moschettieri«;
22. mesnico Polacco in druge obratovalnice;

In kaj je ukrenila proti temu civilna policija? Nič. Nasprotno, aretirala je antifašiste, ki so branili sedeže svojih ustanov in končno — streljala je v množico demokratičnega ljudstva in ranila s streli na desetine ljudi, od katerih je tov. Giorgiutti v bolnici na zadobljenih ranah umrl.

Žrtev in njeni krivci...

Demokratično ljudstvo je priredilo žrtvi nasilja protiljudske civilne policije v torek, 2. julija popoldne, veličasten pogreb. Na trgu pred cerkvijo pri Sv. Jakobu je ogromno množico pogrebcev čakala nepregledna množica prebivalcev tržaškega Stalingrada. Od padlega tovariša delavca in antifašista Giorgiuttija se je poslovil tov. Jaksetich, ki je poudarjal, da je padel tov. Giorgiutti kot žrtev fašističnega terorja v borbi za dosego svobode in demokracije.

Pogreb je bil veličastna in dostojanstvena manifestacija bratstva vseh antifašističnih in resnično demokratičnih množic Trsta ki so s tem pokazale svojo neomajno odločnost v borbi za svobodo zoper vse reakcionarne poizkuse od vandalskih napadov fašističnih band pa do kriviličnih predlogov zapadnih zaveznikov v Parizu.

Tem večje je zdaj ogorčenje delavstva in vseh antifašistov zoper odgovorne krivce tega umora in vseh ostalih zločinov, ki jih je zagrešila fašistična drhal v teh zadnjih dneh. Glavni, vsem znani krivec je vodstvo CLN, ki že leto dni hujska po svojem časopisu, predvsem po »Voce Libera«, šovinistične elemente v Trstu zoper Slovence zoper delavstvo in njegove ustanove, ter umetno zastruplja s svojimi lažmi ter hujskaškimi izpadi ozračje mesta. Ali je potreben za to še večji dokaz kakor je zadnja številka priveska »Voce libera« »Il lunedì«, ki popisuje naravnost z orgiastičnim veseljem demoliranje sedežev delavskih in drugih antifašističnih ustanov ter autodafé slovenskih knjig in delavskih časopisov sredi ulice? Človek bi skoraj mislil, da bere kako srednjeveško poročilo izza časov inkvizicije, če bi ne imeli toliko novejših zgledov za podobna divjaštva ki sta jih vprizarjala pred vsem svetom Hitler in Mussolini. Spomnimo se samo na pisanje »Piccola« ob požigu Narodnega doma!

Drugi, prav tako tehten krivec pa je tudi civilna policija ki je sestavljena iz bivših skvadristov, MAS-ovcev in drugih profašističnih in protiljudskih elementov. Tudi nanjo pada vsa teža odgovornosti za zločine, ki so bili izvršeni v zadnjih dneh proti delovnemu ljudstvu Trsta in njegovim ustanovam. Odgovornost pa pada tudi na zavezniško upravo ki je izbrala za civilno policijsko službo take ljudi in ki tudi ni mogla ali ni znala preprečiti zločinov, na katerih pripravo so jo ponovno opozarjale antifašistične in demokratične ustanove.

Odgovor demokratičnih množic: Splošna stavka v coni A! Zahteva po aretaciji vodstva CLN, po ukinjenju civilne policije, po vzpostavitvi in priznanju ljudske oblasti!

Delovno ljudstvo in demokratične množice so odgovorile na zločine fašističnih band in civilne policije s splošno stavko ki še traja. Od ponedeljka dalje je mesto kakor izumrlo. Tramvaji ne vozijo, obrati ne obratujejo, tovarne mirujejo. Trgovine so zaprte. Delavstvo in vse zavedno demokratično ljudstvo stavka. Trg je skoraj prazen le do desetih so mlekarne in trgovine z jestvinami odprte. Delo je zastalo. Tak je odgovor ljudstva, ki je bilo ranjeno prav v dno srca. Stavka zahteva žrtev. Doma so žene in lačni otroci, ki zahtevajo kruha. Toda možje so odločeni in vztrajajo v stavki. Pomoč, velika in izdatna pomoč v živilih prihaja s kmetov. Nikoli bi se lepše ne mogla pokazati solidarnost kmečkega in delavskega ljudstva. Zavest da sta drug od drugega odvisna, ki se je prebudila v narodno osvobodilni borbi, je dobila v pomoči kmetov stavkujočim delavcem najsvečanejši izraz. Prav tako je priskočila na pomoč stavkujočim Pokrajinska zveza Sindikatov ki je dala iz lastnega borbenega fonda 3 milijone lir za stavkujoče.

Toda demokratične množice niso ostale pri stavki. Zahtevajo kaznovanje glavnih krivcev in odstranitev protiljudske civilne policije. En sam krik prihaja v teh dneh iz grl delavcev in vsega demokratičnega ljudstva Trsta in vse cone A:

Vi, ki ste ljudstvu odvzeli oblast in se sami s silo postavili za gospodarje nad nami:

Aretirajte vodstvo CLN! Razpustite protiljudsko civilno policijo! Kaznujte zločince! Odstranite in pozaprite fašistične bande! Vzpostavite oblast, ki jo je izvolilo ljudstvo in ki ste jo razpustili! Zahtevamo to v imenu svobode in demokracije za katero smo prelivali kri in za katero ste se, kot pravite, tudi vi borili! Dokažite to z dejanji! Vi nosite odgovornost za naša življenja in naše žrtve!

Ukrepajte hitro! Zakaj mera je polna!

Pod zavezniško vojaško upravo

„Vrnili so se zlati časi"

PO SVETU IN PRI NAS

V PARIZU SO SE SPORAZUMELI

Za internacionalizacijo

Meja internacionalne cone naj bi potekala od Novega grada do Devina. Še noben sporazum glede ostale meje in statuta internacionalnega Trsta

Med dogodki ki najbolj zanimajo svetovno javnost, stoji še vedno v ospredju vprašanje razmejitve med Italijo in Jugoslavijo, oziroma njegov osrednji problem Trst. Prav v tej točki, ki je za ves svobodoljubni svet že davno rešeno vprašanje, se zunanji ministri zapadnih velesil ne morejo odločiti. Zato je francoski zunanji minister Bidault postavil kompromisen predlog, naj bi se Trst z okolico internacionaliziral. Ministra anglosaških držav sta izjavila da v načelu sprejemata ta predlog vendar pa bi šlo tu še za važno vprašanje mejâ in štatuta tržaškega ozemlja. Očitno je, da je Bevinu in Byrnesu mnogo do tega, da bi se mirovna konferenca o satelitskih nemških državah vršila čimprej in sicer če le mogoče še ta mesec. Oba vztrajata, da bi morala sklep o internacionalizaciji Trsta, preden bi ta postal veljaven sprejeti prav tako tudi Zveza narodov, enako naj bi ZN jamčila njegove štatute. Sovjetski zunanji minister Molotov je izjavil da bi se moglo o Bidaultovem predlogu razpravljati le na podlagi naslednjih točk:

1) Načrt za avtonomijo izdelajo in sprejmejo štirje zunanji ministri.

2) Tržaški štatut mora biti izdelan na strogo demokratični podlagi.

3) Tržaškega guvernerja naj bi sporazumno postavili Jugoslavija in Italija, v slučaju nesoglasja pa imenovane štiri velesile.

Nasprotno pa vztraja Molotov pri zahtevi, da naj bi za internacionalizirano zono jamčila poleg štirih velesil Jugoslavije in Italije še Češkoslovaška, kot gospodarsko močno zainteresirana država.

Anglosaški velesili zahtevata garancijo Zveze narodov z očitnim namenom, da bi na ta način v upravi internacionaliziranega Trsta imeli odločujoč vpliv s pomočjo držav, ki na Trstu v nobenem pogledu niso zainteresirane.

Seveda pa s tem tržaški problem še davno ni rešen, niti v principu. Vprašanje obsega zamišljenega internacionaliziranega Trsta ostane še vedno odprto, enako tudi razmejitev med Jugoslavijo in Italijo. Dosedaj torej še ni dosežen nikak sporazum, nikak sklep. Naj v Parizu rešujejo vprašanje naše zemlje kakor koli, eno je gotovo: Predstavniki Jugoslavije so že ponovno izjavili, da ne stavijo svojega podpisa na nobeno tako pogodbo ki bi v celoti ne spoštovala naših pravic. Ugled jugoslovanskih narodov pred mednarodno javnostjo je dovolj velik, da bomo mogli braniti in ubraniti interese tako Jugoslavije kot tudi našega primorskega ljudstva.

Jugoslavija ne bo podpisala

nobene rešitve, ki bi spet ogrožala meje — Odločno stališče Jugoslavije v njenih in naših pravičnih zahtevah

V času ko prihajajo štirje zunanji ministri v Parizu do končnih sklepov v vprašanjih povojne ureditve v Evropi, je podal podpredsednik jugoslovanske vlade in vodja jugoslovanske delegacije v Parizu izjavo ki jasno in odločno podaja stališče Jugoslavije do vprašanja Trsta in Julijske krajine.

V tej svoji izjavi je minister Kardelj dejal med drugim:

V zvezi z vprašanjem italijanskih kolonij je mnogo govora o potrebi, da se osvobodijo afriška plemena italijanskega jarma. Razume se da nimamo ničesar proti temu, da postanejo ta plemena zares svobodna in to tudi želimo z vsem srcem. Toda vprašati se moramo v čem so Jugoslovani v Julijski krajini slabši od afriških plemen? Kaj so storili oni, ki imajo toliko zaslug za zaveznike in ki so sami požigali svoje hiše in vasi, da v njih ne bi mogla prebivati italijanska in nemška vojska, da bi morali iznova pasti v suženjstvo istih osvajalcev proti katerim so se borili? Kaka logika obstoja torej v dejstvu da odvzemajo Italiji kolonije v Afriki, istočasno pa mečejo v kolonialno suženjstvo civilizirano oslovansko ljudstvo v Julijski krajini?

Mislim da ne more biti postopanje nekaterih naših zaveznikov napram Jugoslaviji brez nekaterih negativnih moralno političnih posledic za bodoče sodelovanje med narodi. Mi Jugoslovani zelo radi spoštujemo dano besedo in vedno smo zvesti zavezniku s katerim smo se skupno borili. Toda po tolikih razočaranjih ki so jih doživeli naši narodi se ni treba čuditi, če se utrjuje pri njih in pri nekaterih drugih malih narodih spoznanje da obstoja pri nekaterih naših zaveznikih velika razlika med demokratičnimi besedami in nedemokratičnim postopanjem. Zares je težko razumeti, da dajejo naši zavezniki Jugoslaviji tako »nagrado« zato ker je dala v tej vojni 1,700.000 žrtev in ker je rešila na stotine in stotine življenj angleških ameriških in drugih vojakov.

Pri tem stanju stvari pa ni nikogar med našimi zapadnimi zavezniki, ki bi povedal g. De Gasperiju in drugim predstavnikom italijanske vlade ki so pričeli dajati najrazličnejše grozeče izjave z namenom pritiska na mirovno konferenco, da je ta njihova taktika že znana, da je to že preživela stvar da so to taktiko uporabljali že Nemci po prvi svetovni vojni in da so jo v povsem isti obliki uporabljali nekateri drugi in sam g. Orlando. Prav tako pa tudi ni nikogar, ki bi odgovoril takim italijanskim politikom, kakor je n. Orlando ki pravi, da bo popolnoma »pogažena pravičnost« v zvezi z mirovno pogodbo, ki se tiče Italije. Vsekakor pa on ni tako mislil po prvi svetovni vojni, ko je zahteval v imenu Italije jugoslovansko Dalmacijo in ko je dobil kot vojni plen jugoslovansko Julijsko krajino.

V svetu pa je demokratično javno mnenje kljub temu na naši strani. Francoski narod nam je tudi ob tej priliki nudil pomoč, kakor tudi demokratični krogi Amerike, Anglije in drugih dežel. Mislimo, da bi morali računati tudi s tem dejstvom kot zelo važnim argumentom v reševanju tržaškega vprašanja. Jugoslavija se ne more odreči pravici da ne bi živeli njeni narodi na vsem ozemlju, na katerem žive kompaktno, svobodno in skupno s svojimi brati. Jugoslavija ne more pristati na to, da se odtrga od Julijske krajine njeno glavno mesto Trst, niti ne more pristati na to, da bi ji bila zaprta pot samo nekaj kilometrov od morja k edinemu ugodnemu pristanišču ki ga ima. Ponavljam že podane izjave, da Jugoslavija ne bo podpisala, niti soglašala s kakršnokoli pogodbo s katero te njene upravičene zahteve ne bi bile zadovoljene.

V zadnjem času so se iznova pojavili načrti, ki predlagajo internacionalizacijo mesta Trsta. V kolikor izhajajo ti predlogi iz spoznanja da je treba izročiti mesto njegovemu zaledju, ki ima edino lahko korist od njega in od katerega lahko to mesto tudi živi; v toliko predstavlja to spoznanje korak naprej in olajšuje možnost sporazumevanj. Vendar pa je tudi predlog internacionalizacije prav tako nesprejemljiv za Jugoslavijo, kakor predlog priključitve Trsta k Italiji. Trst je pristanišče ki lahko služi razen Jugoslaviji predvsem Češkoslovaški, Madžarski, Poljski Avstriji, Ukrajini in Romuniji. Promet teh dežel, ki je usmerjen na Trst, gre preko jugoslovanskega teritorija. Ali je možno pričakovati da bo prenašala Jugoslavija žrtve v pogledu tranzitnih privilegijev, če ne bo zainteresirana v Trstu? Vsak poskus za odcepitev Trsta od Jugoslavije je dejansko tudi poskus za njegov popoln propad. Značilno je, da je poudarila češka vlada v svojem memorandumu ravno ta moment.

Poleg tega pozabljajo okolnost, da je šla pred prvo svetovno vojno prav preko Trsta najpomembnejša trgovska pot, ki je vezala Srednjo in Spodnjo Evropo z Zapadno. Ta pot je bila zaprta po prvi svetovni vojni z nepravično mejo. Mislim, da je v očividnem interesu boljših odnosov med zapadnimi in vzhodnimi narodi da se ta pot znova odpre, ne pa da se zapira in ustvarja tako ekonomska »železna zavesa« med temi narodi.

Obstojajo tudi nekateri predlogi, da se vprašanje Trsta ne reši na konferenci štirih ministrov za zunanje zadeve ampak da se takoj izroči konferenci 21 držav. Mislim, da to ne more biti resna rešitev. To je samo poskus, da bi se namesto medsebojnega zavezniškega sporazuma vsilila Jugoslaviji volja držav ki niso neposredno zainteresirane v Trstu. Jugoslovanska delegacija smatra, da je vprašanje Trsta predvsem vprašanje Jugoslavije in držav, ki so neposredno zainteresirane v njem. Če je potrebno koga vprašati za mnenje potem je treba vprašati predvsem te zavezniške države. Še več, prav to mišljenje teh zavezniških držav mora biti merodajno za rešitev vprašanja Trsta. Te države pa so že dale svoje izjave, ki podpirajo predlog Jugoslavije. S tem ne mislim podcenjevati konference 21 držav ampak samo mislim, da konferenca 21 držav ne more resno pomagati pri reševanju tržaškega vprašanja, če se hoče zares doseči pravilna rešitev.

Še manj pa morejo rešiti to vprašanje Združeni narodi. Organizacija Združenih narodov mora služiti mednarodnemu sodelovanju in sporazumevanju ne sme pa biti sredstvo preglasovanja. Če bi se posluževali taktike preglasovanja, bi postala organizacija Združenih narodov, kakor je to bilo Društvo narodov v preteklosti samo orodje ene skupine držav, ki bi vsiljevale svojo voljo drugim. Taka politika bi tudi pomenila najhitrejšo likvidacijo velike miroljubne in človečanske ideje, katera naj bi vodila organizacijo Združenih narodov.

Pravilna je samo ena pot. To je pot prijateljskega zavezniškega sporazumevanja spoštovanja upravičenih interesov zaveznikov, zajamčevanja miru in doslednega uničevanja ostankov agresivnosti. V tem cilju bi bila Jugoslavija pripravljena prispevati vse, kar bi lahko omogočilo čim hitrejši sporazum v vprašanju Trsta in Julijske Krajine. Pripravljena je prevzeti potrebne mednarodne obvezne da zajamči popolno samoupravo Trsta in da mu da statut federalne enote. Jugoslavija je pripravljena priznati tržaško pristanišče kot izvencarinsko svobodno pristanišče. Prav tako je pripravljena izvršiti popravo zapadnih mej v predlaganem predlogu tako, da bi bilo odstopanje od etnične meje, ki je bila storjeno iz lokalnih prometnih in ekonomskih razlogov, čim manjše in da bi ostalo tako čim manjše število Italijanov v Jugoslaviji. V tem primeru bi bilo v Jugoslaviji na ozemlju Julijske Krajine če izvzamemo Trst, ki bi imel poseben položaj pod suverenostjo Jugoslavije, kakih 500.000 Jugoslovanov in 160.000 Italijanov. Tega ozemlja ni mogoče deliti ker je kompaktno naseljeno z jugoslovanskim prebivalstvom, italijanska manjšina pa je v mestih z mešanim prebivalstvom.

To je edina rešitev, ki jo Jugoslavija lahko sprejme in podpiše, čeprav zahteva ta rešitev od nje veliko žrtev, ker omejuje njeno suverenost na teritoriju, ki je bil vedno jugoslovanski.

Zmaga demokracije na Poljskem

Glasovanje za referendum na Poljskem ki se je vršilo v preteklih dneh in za katerega je glasovala ogromna večina poljskega ljudstva, bo imelo velikanski pomen za življenje v državi. Poljsko ljudstvo je s svojo udeležbo pri glasovanju za referendum, ki je zasnovan na najširših demokratičnih osnovah enodušno odobrilo delavnost svoje narodne enotnosti in odredilo smer njene politike za dolgo dobo.

Sedanja poljska vlada, ki je v smislu jaltskih določb sestavljena iz vseh predstavnikov legalnih strank je dosegla velike uspehe pri obnovi gospodarstva kakor tudi pri izgradnji svobodne demokratične Poljske. Agrarna reforma in podržavljenje velike in srednje industrije sta odigrali v tem pogledu veliko vlogo. Socialne izpremembe ki so posledica teh reform, so ogromnega pomena za razvoj Poljske v demokratično smer.

Poljska in mednarodna reakcija iz inozemstva vodita že ves čas od osvoboditve Poljske divjo gonjo proti sedanji demokratični Poljski in njenim demokratičnim reformam. Poljski emigrant Mikolajčik skuša vreči senco na delavnost poljske ljudske vlade in hoče s svojim rovarjenjem razpihovati mržnjo in neslogo na Poljskem, dočim vidi poljsko ljudstvo moč in lepšo bodočnost domovine le v enotnosti demokratičnih sil.

Poljsko ljudstvo, ki mu je bilo zajamčeno svobodno in tajno glasovanje je znalo primerno odgovoriti s svojo nad 90% glasovalno udeležbo.

De Gasperi bo sestavil novo vlado

Rim, 2. — Ob 19.30 uri je začasni voditelj države sprejel v Montecitoriju De Gasperija, ki mu je poveril sestavo nove vlade.

ANGLIJA PO VOJNI

London si še vedno ni opomogel od posledic vojne. Res je sicer, da se mesetni predeli, ki so jih pogodile nemške »leteče bombe« V 1, V 2 in V 3, že očiščeni od ruflevin, kjer pa zdaj poganja trava. Po sredi ulic še vedno naletiš na zaklonišča, pa tudi krasen spomenik Erosa na turgu Piccadilly je še vedno zaščiten. V muzejih visi še dosti praznih okvirjev umetnin, ki se še niso vrnile iz evakuacije. Varčne gospodinje še vedno stoje pred izložbami v razmišljanju, kako naj uporabijo nakazniče za racionirano blago: morda se bolj izplača dati 24 točk za obleko kakor pa 25 točk za površnik.

Življenje je namreč vedno dražje. Črna borza diktira svoje razbojniške zakone, hišni lastniki nočejo niti slišati o znižanju najemnin, seveda, po vseh bombardiranjih, ki so v Angliji uničila 4 milijone domov, je postalo izrabljanje hiš zelo dobičkanosno; ministrstvo za zdravje pa, ki mu je poverjena zgradnja stanovanj, se še ni dovolj odločno zavzelo za to vrašanje. Pravijo, da ni delavcev. Kljub temu pa vidiš na londonskih ulicah več ljudi v vojaških uniformah, kot pa civilistov. Vsepovsod se govori, da vojakov zato še niso demobilizirali, keh je treba prej poskrbeti, kako se jih bo zaposlilo.

Ljudstvo zahteva vsaj deloma znosne življenjske pogoje. Ta zahteva je toliko bolj razumljiva, ker so povojna bremena zelo neenakomerno razdeljena: če imate listnico natrpano z bankovci, si vam ni treba beliti glavo z vsakovrstnimi nakaznicami za racionirano blago. Da bi pa bila stvar še hujša, se vrsti stavka za stavko. Stavkali so celo nogometaši, z zahtevo, da se jim priznajo predvojni prejemki za igranje.

Delodajalci so začeli skopariti. Vojna konjunktura je končana, posojila so zelo draga, razen tega je pa težko braniti trg pred inozemsko konkurenco. Zato so delodajalci nepopustljivi, posebno še, ker stavkujoče delavce lahko nadomestijo z vojaki. S tem so stavkujoči prisiljeni, da še vrnejo na delo in znova se začnejo neskončna pogajanja s sindikati. Ko po londonskih ulicah brije veter in lije dež v potokih, je zelo prijetno, prižgati doma plinsko peč; seveda, za to moraš vreči v avtomatski števec šiling, nakar ti spusti avtomat plina točno za šiling in se potem zapre. Neverjetno je samo to, da se v žepu redkokdaj dobi kak odvečni šiling.

»Sramotno je to življenje!« mi je z grenkobnim glasom rekla 18 letna pristaniška delavka Ann, ko sem jo po angleški navadi nagovoril s »How do you do?« (t. j. kako Vam gre?«)

Nadaljevala je: »Najrajši bi zaspala in se zbudila, ko bo spet lepo. Če bi pri tem vsaj kaj lepega sanjala!« Pri tem se je nasmejala, kot bi kaj zakrivila.

Naša šola v borbi

Ko smo se lanskega leta maja vrnili v osvobojeni Trst, smo bili globoko prepričani, da se je v zgodovini slovenskega šolstva zaključilo poglavje z zgornjim naslovom. Tudi potem, ko je upravo cone A prevzela ZVU, smo na osnovi Morgan-Titovega sporazuma o spoštovanju obstoječega stanja pričakovali iskrenega sodelovanja med našo ljudsko oblastjo in novo vojno upravo; toliko bolj, ko smo v tej upravi videli naše zaveznike, ki so se borili za iste ideale kot mi. Tudi prvi kontakti z zavezniškim častnikom za šolstvo polkovnikom Washburnom, ki je prišel proučevat položaj šolstva v coni A, so nam kljub nekim razlikam v gledanju na problem slovenskega šolstva vlivali dovolj upanja, da bo mogoče ustvariti na osnovi popolnega spoštovanja slovenskih kulturnih potreb koristno sodelovanje med ZVU in slovenskimi šolniki. Zdelo se nam je, da je polkovnik Washburn pokazal dovolj obzirnosti do nas, saj ga je skrbelo in je ponovno vprašal zastopnike PNNO-ja, kakor tudi MOS-a, dali bomo zavzeli odklonilno stališče napram šolskemu častniku za Julijsko krajino zaradi njegovega italijanskega porekla. (Sicer je kap. Simoni kasneje pojasnil, da je bil polkovnik Washburn glede njegovega porekla v zmoti.) Spričo naših temeljnih načel o solidarnosti vseh demokratov ne glede na narodnost in poreklo in spričo glavne osnove našega političnega gibanja, ki je v slovensko-italijanskem bratstvu, mislim, da ne bi bilo treba nikomur pojasnjevati kakšen je bil naš odgovor na to vprašanje. Toda kljub naši najboljši volji ni prišlo do zaželenega sodelovanja.

Kje so vzroki nesodelovanja?

Puščam ob strani dejstvo, da je ZVU v splošnem zavzela nasprotno stališče, kakor je bilo izraženo v Morgan-Titovem sporazumu: stališče, ki je našlo svojo dokončno obliko v znanem odloku štev. 11 z vsemi posledicami. Poleg tega odloka, ki je onemogočil vsako sodelovanje ljudske oblasti z ZVU na vseh poljih, so na šolskem sektorju še čisto posebni razlogi, ki so tako zdravo sodelovanje onemogočili:

1. dejstvo je, da je v času, ko so zastopniki prosvetnih odsekov naše ljudske oblasti še vodili razgovore z zavezniškim šolskim častnikom, ta brez ozira na izid teh razgovorov, organiziral slovenski oddelek svojega urada z ljudmi, ki jih je morda srečal v begunskih taboriščih še predno je prispel v Trst ali pa jih je takoj ob pričetku svojega dela pozval na odgovorna mesta v svojih uradih.

2. Kdor hoče soodločati ali celo voditi kulturni razvoj nekega naroda (in šolstvo je temeljni kamen kulturne zgradbe) mora vsekakor do dna poznati duhovni obraz tega ljudstva, njegovo zgodovino, zlasti njegovo kulturno rast. Kultura ni in nikdar ne bo industrijski izdelek, ki bi se dal po amerikanskem sistemu tipizirati.

Častnik, ki mu je bila poverjena »zaupna« uprava slovenskega šolstva, se ni v polni meri zavedal tega dejstva.

3. Slovenska šola je naravna pravica slovenskega ljudstva in torej ne more biti dar ali koncesija nikogar, niti ZVU. Tudi to dejstvo šolski odsek ZVU v premajhni meri upošteva.

Naj se spoštujejo jaltski sklepi!

Nerad pogrevam stvar, ki jo menda čivkajo celo londonski vrabci, kajti nekdo, ki bi moral biti izročen jugoslovanskim oblastem kot vojni zločinec, si je pridobil herostratsko slavo, ki mu je nihče ne zavida. Toda, če hočem podati popolno sliko položaja našega šolstva, moram ugotoviti, da je zanesel »politiko« v naše šolstvo oni, ki je sprejel v službo »drugo slovensko politično skupino«. Ko bi spoštoval enotnost primorskega ljudstva in z njim obravnaval šolsko vprašanje kot zaveznik z zaveznikom, bi prav gotovo našli možnost sodelovanja, ki bi bila slovenski šoli samo v korist. Razumljivo je, da je naše ljudstvo odklonilo vsak stik z domobranci, dovčerajšnjimi nacifašističnimi sobojevniki, klavci in mučitelji našega za svobodo se borečega ljudstva. Preponosni smo na svojo nedavno preteklost in pregloboko spoštujemo naše tisočere žrtve, da bi mogli pristati na to, da bi naše šolstvo urejevali, vodili in nadzirali taki ljudje. Ne vem, ali se zavezniški častnik zaveda, da je vsak pojav teh ljudi na naših šolah, v naši pošteni družbi globoka žalitev, izzivanje našega ljudstva. Tudi ne bo verjel, da je napis v veži neke šole »Baraga nima vstopa v našo šolo« spontana pobuda ljudstva dotičnega kraja, ki ni prejelo zato nikakih »direktiv« od kogarkoli. Če pri tem propada privrženost našega ljudstva do zaveznikov, privrženost, ki je bila tekom borbe tako velika, da so naši borci za ceno lastnih življenj reševali vsakega ponesrečenega letalca, potem gotovo ne pade odgovornost za tak razvoj medsebojnih odnosov na nas. In kdo bi se smel čuditi da je naše ljudstvo prav pri vprašanju vzgojiteljev svojih otrok najbolj občutljivo?

Sedanja borba za svobodno šolo je logična posledica vseh dosedanjih borb

Kdor trdi, da je reakcija slovenskih staršev na zaplembo slovenskih šolskih knjig le po nekih direktivah in celo pod pritiskom inscenirana demonstracija, dokazuje s tem, da ne pozna niti v najmanjši meri težke zgodovine slovenskega šolstva na teh naših tleh. Zavezniški častniki se preradi v svojih razgovorih z nami sklicujejo na razmere v svoji domovini, »Pri nas v Ameriki, pri nas v Kaliforniji, pri nas na Škotskem«... in slično. Toda žal, se zgodovina našega šolstva gotovo ne da primerjati s svobodnim razvojem šolstva v zapadnih državah.

Za svojo šolo smo se borili že v prejšnjem stoletju

Na Primorskem, zlasti pa v Trstu, je bil boj za slovensko šolo že od nekdaj silno oster. Z vso brezobzirnostjo so nekateri vlastodržci tržaškega magistrata kot prvi poborniki porajajočega se italijanskega imperializma zanikali Slovencem pravico do slovenske šole v mestu samem. Prav tako so z vso energijo prodirali v predmestja, ki so prvotno imela samo slovenske šole. Bili so časi, ko je bil slovenski človek, ki je napolnjeval kot težak, kot delavec tržaško luko in tovarne (ne umetno priseljen, temveč pristen tržaški rojak ali kot čisto priroden dotok iz tržaškega zaledja) gospodarsko zasužnjen in odvisen od gospode iz glavnih tržaških ulic in politično in narodno premalo izgrajen, da bi ne postal lahka žrtev italijanizacije.

Poglejmo na pr. samo predmestje Rojan. Pred seboj imam poročilo objavljeno 1. nov. 1892.

V slovenskih razredih je bilo tega leta vpisanih 248 otrok; v italijanskih razredih pa 163 otrok. Poročilo navaja za italijanske razrede sledeče podatke. V 1. italijanskem razredu je 30 otrok, od teh govorijo v družini **24 slovensko** in šest lasko. Tem šestim, ki govorijo doma italijanski so starši doma: oče iz Ljubljane, mati iz Celja; oče iz Moravske, mati iz Furlanije; oče iz Ogleja, mati iz Trsta; oče iz Cola, mati iz Starega trga pri Ložu in oče iz Zgonika, mati iz Sv. Križa pri Ajdovščini.

V drugi in tretji italijanski razred je vpisanih 72 otrok, toda 70 jih govori doma slovensko in 2 italijansko. Toda obema tema dvema so starši: oče iz Baške, mati iz Hrušice. — V naslednjih razredih je slika ista. Spričo takega stanja, ko je bila slovenščina še Pepelka med samimi Slovenci, se ne čudimo, da je takrat Rojan »uradno« izkazoval 4370 Italijanov in samo 1172 Slovencev. Toda tudi tržaški Slovenci so se otresli polagoma hlapčevske ponižnosti in zaživeli svoje lastno, slovensko kulturno življenje. Vse težje je uspevala »Lega Nazionale«, toda tem besnejša je bila njena akcija. Štetje iz leta 1910 izkazuje v Rojanu od avstr. državljanov (takozvanih »regnicolov« ni v teh procentih) 68,42% Slovencev in 27% Italijanov. Četudi nam je vsem znano, da je bilo tudi to štetje netočno in to v škodo Slovencev; vendar vzemimo te procente kot bi bili reelni, da jih primerjamo z odstotki učencev na slovenski in italijanski osnovni šoli. Le 51,7% rojanskih učencev je obiskovalo slovenske osnovne šole. Uradni odstotek Slovencev pa je bil 68,42%. Torej primankljaj učencev 16,7%. Kje je ta primankljaj? Gotovo v italijanski in deloma v nemški šoli. Četudi je štetje izkazovalo le 27% Italijanov-avstrijskih državljanov, je bil odstotek učencev na italijanskih šolah 48,3%. V presežku 21,3% moramo torej iskati otroke slovenskih staršev in deloma seveda tudi otroke »regnicolov«.

Slovenci smo se morali tudi na šolskem polju boriti do razpada Avstrije proti dvema nasprotnikoma: proti avstrijski državni oblasti, ki je bila pobornica nemškega mostu na Jadran in proti magistratni gospodi, ki je bila eksponent italijanskega imperializma.

„Dali vam bomo več šol kot Avstrija“

so obljubili leta 1918. novi gospodarji Primorske in Trsta. Toda ne le, da ni ostalo samo pri obljubi, nasprotno; najprej počasi, postopoma, primerno »demokratičnemu« machiavellizmu, kasneje pa s pravo fašistično brezobzirno odkritostjo so nam uničili vse, prav vse šolstvo. Predobro nam je še v spominu ta doba, da mi ni potrebno obširneje pisati o njej. Osvežiti moramo le še spomin na dobo »slovenskih« šol, v katere so nam hoteli vriniti čitanke sestavljene od tujih »strokovnjakov«. Neki De Micheli ni le sestavil slovenskih beril, temveč uvrstil v nje še svoje originalne »pesmice«, ki so bile ob njegovem neznanju slovenščine pravi kulturni zločin izvršen nad našo mladino. In De Micheliievim čitankam so se pridružili še Bandelli-jevi učbeniki. Naša dekleta pa so zapirali in pošiljali v konfinacjo naše fante radi širjenja »Kolačkov« in »Prvih korakov«.

Propad fašizma — preporod slovenske šole

Ves ta križev pot slovenske šole bi moral poznati vsakdo predno izreče sodbo o današnjih pojavih v naših šolah. In še bi moral proučiti težke okoliščine, v katerih je zrasla nova slovenska šola. Sredi krvave borbe, brez poklicnega učiteljstva, s praznimi rokami je ljudstvo ustanavljalo v septemberskih in oktoberskih dneh 1943. novo slovensko šolo. Nikjer niso čakali dekretov, nikjer ne oblasti: ljudstvo samo si je vzelo pravico do slovenske šole, pravico, ki je bila do tedaj tako teptana. PNOO in SNOS sta takoj prišla ljudstvu na pomoč. Poslala sta vse dosegljive in delavoljne učitelje med ljudstvo in postavila na vodeča nadzorniška mesta poklicne šolnike in organizatorje. Ni bilo lahko to delo; še v mirnem času bi skeptik zmajeval z glavo in dvomil v koristnost takega dela. Toda volja našega ljudstva, da si ustvari svojo šolo, je bila tako silna, da je ni zaustavila niti kri, ki je poškropila novo pot slovenske šole. Žrtev šolskega nadzornika tov. Draga Pustiška, ki je padel na svoji službeni nadzorniški poti, ni bila edina, ki smo jo vzidali v temelje našega prerojenega šolstva. In koliko naporov in žrtev so doprinesli za razvoj našega šolstva naši neumorni kurirji. Nahrbtnike polne »Mladih rodov«, »Pionirjev« in drugega pedagoškega čtiva so nosili skozi noč in mraz, mimo zased in po ozemlju, kontroliranem po okupatorju. Morda je za koga, ki je bil daleč od našega trpljenja in gorjá le romantika, da so nekoč otroci dobili v roke »Mladi rod« okrvavljen, ker je kurir, ki ga je nosil, ranjen izkrvavel nad nahrbnikom, polnim šolske literature. Za nas pa je ta padli kurir simbol borbe za svobodno slovensko šolo.

Saj so nam nacisti tudi ponujali šole. Naši obveščevalni službi je uspelo priti do dokumenta z navodili višje nemške komande na podrejene edinice kako naj pospešujejo ustanovljenje slovenskih šol in kako naj jih kontrolirajo. Toda naše ljudstvo je odklanjalo take »slovenske« šole. Odklonitev kontrolirane šole v slovenskem jeziku v nam sovražnem duhu je plačala s svojim življenjem učiteljska pripravnica tov. Boža Premrlova, sestra narodnega heroja Vojka, katerega slika ne bi smela po mnenju zavezniškega častnika za šolstvo viseti niti v pisarni šolskega upravitelja.

Naša šolska oblast v svobodi

Z istim elanom, z naglimi koraki kot smo urejevali naše šolstvo tekom borbe, smo pristopili k dokončni organizaciji šolstva takoj po osvobojenju. Četudi se je šolsko leto nagibalo h koncu, smo že v prvih majskih dneh odprli slovenske šole tudi tam, kjer jih med vojno nismo imeli. V vsej zgornji tržaški okolici je pričel pouk že lanskega maja. Ljudstvo je, ne da bi iskalo pomoči pri komurkoli, tudi pri magistratu ne, obnavljalo in popravljalo šolske stavbe in z udarniškim zagonom nadomestilo manjkajoči inventar. V Trstu in tržaških predmestjih smo imenovali začasne šolske upravitelje, da pripravijo reden pričetek šolskega leta. Vsepovsod so bili odprti tečaji, da pripravijo našo mladino na prestop na slovenske šole; povsod je bil izvršen provizoričen vpis v te šole. Baš dovolj dolgo je do uveljavljenega odloka štev. 11 delala naša šolska oblast, da more naše ljudstvo primerjati delo naše z delom zavezniške šolske uprave. Nič ne pomagajo deklamacije o obnovitvi slovenskega šolstva po zavezniški upravi, če dejstva govore drugače. Zato ne more biti znak »necivilizíranosti« našega naroda, če ljudstvo ne čuti nobene hvaležnosti do zaveznikov, ker so mu »ustanovili« šole. Šole so bile ustanovljene predno je posegla vmes zavezniška šolska oblast in ljudstvo ve, da bi ravnokar preteklo šolsko leto potekalo mirnejše in z večjim uspehom, če bi se zavezniški činitelji zavedali, da ni slovenska šola nikaka koncesija iz »velikodušne naklonjenosti«. Naše ljudstvo se zaveda v polni meri svojih pravic, ljudstvo ve, kako težka je bila borba za svobodo slovenske šole in zvesto spominu žrtev, ki so s svojo krvjo blagoslovili njeno zopetno prerojenje vztraja in bo vztrajalo v obrambi svoje, svobodne slovenske šole, v obrambi svoje knjige, ki nam jo — ne prvič v naši zgodovini — hočejo iztrgati iz rok.

Drago Pahor

IZ JUGOSLAVIJE

Protest slov. kulturnih delavcev zoper fašistični teror v Trstu

Naj zve ves svet o kulturni sramoti 20. stoletja

Slovenski kulturni delavci so dne 2. julija sklicali veliko zborovanje v zvezi s tržaškimi dogodki.

Zborovanje je v prenapolnjeni dvorani otvoril pisatelj Miško Kranjec nakar je Oton Župančič v svojem govoru povedal med drugim:

Dolgo teče naša pravda za Trst... Naš partizan ni varčeval s krvjo, v kipečih curkih mu je vrela iz ran ker je brezmejno ljubil tisto drugo zlato dragocenost — svobodo svoje domovine. In so lačni in žejni, bosi in raztrgani padali na gosto, kakor trava pod koso, ker jim je pela čudežne pesmi, ona, osnamljivka Pela jim je pesem otožno o ponižani, razkosani Sloveniji, o tlačenem Korotanu, o žalujoči, zapuščeni gospe Sveti in pesem zanosno in strastno o morju in Soči o Trstu in Gorici, da niso čutili meje med bitjem in nebitjem. Tako so bili zamaknjeni v zarjo bodočega dne, ko so omahovali v navdušenem zaletu...

Oni imajo potuho, ki so bili še včeraj verni in zvesti zavezniki najgroznejšim krvnikom, kar se jih je izkotilo v najtemnejših dobah. Kako značilno: mščujejo se nad knjigami, ker knige razodevajo ljudstvu resnico, ker mu prižigajo luč idej vodnic, ker ga uče spoznavati svet in sile, ki ga vladajo, in prezirati brezdušno mišljenje nacistično fašistične samovoljnosti, spoštovati pravico in ljubiti domovino in nje svobodo. Ali slišite, pisatelji sveta? Na grmado z njmi! Na grmado z idejo, pravico, svobodo! Ali slišite, pisatelji vsega sveta? Vpričo vsega sveta se ne sramujejo uganjati teh ostudnih orgij besnega sovraštva in zaslepljenega sovraštva.

Nato je prevzel besedo dr. Ferdo Kozak. V svojem govoru je omenil zloglasno pisanje »Voce libera« in dejal:... To je fašizem! Obsodba, ki jo izrekamo z vso upravičenostjo in na podlagi težkih izkustev.

Zakaj se danes nemoteno sprehaja po Trstu senca velikega zločinca Mussolinija in se prepušča, da se mirno delavno ljudstvo psuje z banditi in roparji?

Kultura je za nas v prvi vrsti stvar srca in po resnici stremečega duha. Kultura je za nas osnova vsega človeškega ustvarjalnega dela, torej edini temelj pozitivnih naporov za oblikovanje življenja. Prav zaradi tega nam pomeni kultura resnico in pravičnost, ker si brez tega ne moremo zamisliti obličje človeka. Prav zaradi tega nam pomeni kultura svobodo, zlasti svobodo za vse tiste narode, ki so se doslej drugi igrali z njimi in jih zkoriščali. Vsem tem našim pojmovanjem kulture ne nasprotuje, pač pa je njih logičen zaključek — priključitev slovenskega Primorja in Trsta k Jugoslaviji!

Domovina v izrekih naših pesnikov in pisateljev

O, domovina, ti si kakor zdravje! S temi besedami, ki jih poznamo po večini samo po Ivanu Cankarju, je pred več kakor sto leti poljski romantični pesnik Adam Mickiewicz (izg. Mickjévič) pozdravil svojo domovino — Litvo — in sicer v uvodu k svojemu znamenitemu epu »Pan Tadeusz« (Pan Tadeuš — Gospod Tadej), ki se začenja takole:

»O, Litva, domovina, ti si kakor zdravje!
Koliko si vredna, tisti le spoznal je,
ki te je kdaj izgubil. Zdaj v vsej veličini
zrem te in slavim, mroč za teboj v tujini...«

»Ljubezen do domovine«, pravi veliki napredni hrvatski škof J. J. Strossmayer, »je človeku prirojena. Vsakogar, ki ma količkaj rahločutnosti v srcu, spaja neka posebna, prijateljska prisrčnost z domačim krajem. Kako veseli smo, kadar ugledamo po dolgem prebivanju v tujini zopet svojo rodno grudo! Kako ljubeznivo nam poletava pogled po bregovih, ki so nekdaj ljubko odmevali našemu otroškemu glasu! Kako radostno hodimo po šumah in poljih ter pozdravljamo reke in potoke, ki so bili nekdaj priča našim otroškim zabavam! In v tujini, koliko veselja občutimo, kadar srečamo koga, četudi najnižjega, od svojega rodu in plemena! Zdi se nam, kot da vidimo v njem ves svoj narod, kot da v njem ves svoj narod pozdravljamo in objemamo. Vse to je jasen dokaz, da nam je vsadila božja roka v prsi ljubezen do našega roda in domovine.«

Pisatelj Ksaver Meško, v čigar delih je motiv domovinske ljubezni izredno pogost, pravi:

»V dnevih nesreče in bede, v dnevih, ko mi tare dušo obup, si mi edina podpora, edina tolažba ti, ljubezen do svete naše domovine, ljubezen do narodne grude, ljubezen do onih krajev, kjer sem brezskrben deček igral svoje prve igre s sodrugi svojimi, ljubezen do milega jezika slovenskega, v katerem mi je govorila v dneh mladosti, sreče in brezskrbnosti majka moja... Kam bi že zabredel, ko bi ne bilo tebe, sveta ljubezen domovinska?! Kako bi prenašal življenjsko pezo, ko me ne bi krepila misel, da človek, da mož ne živi le sebi, zaradi samega sebe, ampak da živi domovini svoji, narodu svojemu.«

»O zemlja domača,
ti si nam kakor češminov cvet!
Po vseh brdih in v vseh poljih zvoniš
in pritrkavaš, ko da se zvonko smejiš,
z glavico belih zvonikov
k lesovom naslonjena.
O, nobena tujina ne poje tako,
tako lepo in tako na gosto
pritrkovati nobena tujina ne zna«,

poje pesnik Jože Pogačnik v pesmi »Domača zemlja«.

Zato ni nič čudnega, če se človek tako rad vrača v svoj rodni kraj, v svojo domačijo. S kakšnim domotožjem je pel naš veliki pesnik Prešeren:

O, Vrba, srečna, draga vas domača,
kjer hiša mojega stoji očeta.
Da b' uka žeja me iz tvoj'ga sveta
speljala ne bila golj'fiva kača!«

Zopet drugod, v »Krstu pri Savici« pa je o svoji ožji domovini rekel, češ da »dežela kranjska nima lepš'ga kraja, ko je z okolš'no ta, podoba raja.«

Še bolj pa je poudaril usodno povezanost človeka z domačo zemljo v pesmi »V spomin Andreja Smoleta«, kjer poveličuje srečo zadnjega počitka v njenem naročju:

»Mogla umreti ni stara Sibila,
da so prinesli ji z doma prsti.
Ena se tebi je želja spolnila:
v zemlji domači da truplo leži.«

Prav tako je za njim Simon Jenko prepeval o poljih in njivah, kjer so mu cvela mladostna leta, z naravnost ganljivo zamaknjenostjo:

»Pozdravljeno bodi,
Sorško polje,
kjer moji očaci
v grobu leže —

kjer zibel je moja
stala nekdaj,
kjer rojstna stoji še
hiša mi zdaj.«

Tako je tudi naš goriški slavček, pesnik Simon Gregorčič, v tujem kraju zahrepenel z vso dušo »nazaj v planinski raj«, to je v svojo ožjo domovino pod visokim Krnom. In če bi ga vprašali, zakaj nazaj, bi nam odgovoril:

»O, zlatih dni spomin
me vleče na planine,
po njih srce mi gine,
saj jaz planin sem sin!«

Rodna pokrajina je za človeka najlepši spomin. Tja ga vleče srce, po njej hrepeni njegova duša, njo opeva njegova beseda. Zato je Ivan Cankar takole pisal o Vrhniki, svoji rojstni vasi:

»Vrhnika, prečudni kraj! V mehkem domotožju mi zakopni srce ob mislih nate. Kdo te je videl z bedečimi očmi, kdo te je spoznal? Šli so mimo, videli so bele ceste, bele hiše in šli dalje. Jaz pa sem ti pogledal v obraz kakor ljubljenemu dekletu in zdaj je moje srce bolno po tebi.«

In zopet drug slovenski pisatelj, Janez Mencinger, nam je v »Moji hoji na Triglav« priznal da je zanj njegov rodni kraj, Bohinj, najprijetnejši kotiček vse zemlje, kar koli jih je kdaj videl. Kakor Prešeren po svoji Vrbi, tako zdihuje on po Bohinjski dolini:

»V teh blaženih dolinah, v tem raju, obkroženem in obvarovanem z visokimi gorami, bi mi bil odmerjen očetni dom, in jaz bi bil na njem najsvobodnejši gospod: kmet, da, tisti kmet, ki ga ne ukloni, ne zlomi nobena sila, in ki krepkejši vstane, novo moč dobivši od matere zemlje, kadar ga vržejo ob tla zlobni sovražniki... In zdaj — vzemi slovo od očetnega doma za vse žive dni in romaj v križem svet iskat si sreče in novega doma, ako ga bo doseči možno! In novi dom, ali ne bo hiša truda in skrbi, dočim je bil očetni dom hiša neskaljene radosti in milih spominov?«

Enega največjih slavospevov domu in domovini je zapel tudi Oton Župančič v svoji »Dumi«, tej pretresljivi podobi našega izseljenstva:

»O rodni dom, o hiše očetove streha ti!
Siromaku si grad in popotniku v dalji ute-
[ha ti:
golob izpod tujega neba trepeče nazaj,
hrepenenje mu je pokazalo i pot i kraj;
kaj lastovka v južnem poletju strpeti ne
[more?
Na gnezdo spomin jo nese čez morje, čez
[gore.
Golobje nad hišo gorečo omamljeni krožijo,
moje misli nad rodino pusto osamljene
[tožijo.
Siv dan je prišel, razšli smo se vprek in v
. . . . . .
[širi,
kamor gnala je sila življenja in srca nemir;
ostale pod streho so lastovke v varnem
[zavetji —
med nas je usekalo in nas razteplo po sveti.

Mladost je zdaj moja bujno glavo povesila,
a misel se tajna je v ptico podnebno
[vtelesila,
ni bila golob več, ki obletava požar,
zdaj bila je orel, ki so mu peroti vihar,
oči so mu bliski, hitečí v temino - daljino,
iskale, našle so: ne doma, vse več: domo-
[vino...

Domu, očetovi hiši in domačemu kraju, se je tedaj pridružila domovina, kot pojem za skupnost pokrajin, koder prebivamo Slovenci, pa tudi za skupnost, katero imenujemo naše narodno občestvo. Tisti, ki živi sredi vseh teh lepot, sredi vse velike sreče, ki jo predstavlja in daje domovina, se tega dostikrat ne zaveda. Kdor pa je kdaj okusil, kaj je tujina, je spoznal tudi, kaj je domovina. O, domovina, ti si kakor zdravje! Tako je čutil na primer Cankarjev Jure, ki petnajst let in dalj ni videl domovine. Ko pa mu je tujina, kateri je služil s svojim delom, izpila krv in izsesala moči, je zahrepenel po nji:

»Petnajst let in dalje te niso gledale moje osirotele oči, mati! Pozdravljeno, ti polje neizmerno, blago dišeče, pozdravljeni, ponosni gozdovi, do neba pojoči, in od srca pozdravljen, rodni kraj, ki se beliš na zelenem brdu!«

Šele ob tem zadnjem srečanju, onemogel in bolan do smrti, je spoznal:

»Ljudje božji, bratje, domovino sem imel in zdravje. Ko sem oboje izgubil, so spregledale moje oči in videle, da sem imel — zdravje in domovino.«

In Župančič se v pesmi »Z vlakom« takole izpoveduje, ko se poslavlja od domovine:

»S silo neznano si
segla mi do duše globin;
do zdaj nisem vedel, kako sem tvoj sin,
kako te ljubim globoko...
Domovina, daj mi roko,
ne beži, ostani pri meni,
tesno, tesno me okleni
in pel ti bom pesem visoko,
pel materi češčeni...«

In ko je v tujini, se mu v srcu rodi domotožje. Rad se ozira na nebo, kjer gori večerna zarja, in čustvuje in misli takole:

»Da mi je za zarje blesteče pogledati
in kaj ljubega, dobrega ti povedati
v teh težkih dneh,
o domovina...
ker mačeha je tujina.«

Isto misel o tujini-mačehi imamo vpodobljeno v eni izmed najlepših pesmi v zbirki Alojzija Gradnika z naslovom »Večni studenci«. Takole govori »Delavec v tujini«:

»Kje vsi tvoji so obeti,
kje so upov lažni cveti,
nisi mi srca ogrela,
nisi mi srca ogrela,
o tujine črna streha.

Tvoje luči so kot vešče,
tvoje roke so ko klešče,
nič ne izpuste brez rane,
nič ne izpuste brez rane,
nič brez krivde in brez greha.

Le daljava tvoja vabi,
pa si kakor zver, ki grabi,
pa si kakor bič, ki goni,
pa si kakor bič, ki goni,
dokler se srce ne upeha.

O, saj pelje skoz vsa mesta,
domovina, k tebi cesta,
in če nič nam ne ostane,
in če nič nam ne ostane,
ona zadnja bo uteha.«

Da je resnično tako, je spoznal tudi Cankarjev Kurent kateremu je ljubezen do domovine narekovala tele besede popolne vdanosti in zvestobe:

»Zemlja, zemljica, mati! Če nimaš kruha; daj mi kamen; še ob kamnu bom prepeval!«

France Vodnik

Preobrazba Daljnega vzhoda

Ameriški diplomat pripoveduje o svojih vtisih iz Sibirije

Poleti 1944. leta sem se udeležil potovanja ameriške delegacije v Čung King na Kitajskem, ki ga je vodil podpredsednik Wallace. Naš vodja, ki dobro obvlada ruščino, uživa ugled solidnega znanstvenika, kar je za potovanje skozi Sibirijo izrednega pomena. Pionirska in znanstvena tradicija sta namreč v tej deželi tesno povezani še iz dobe carizma, ko so iz političnih vzrokov pošiljali sem v izgnanstvo tudi razne znanstvenike.

ZNANSTVENO IZKORIŠČANJE NARAVNIH BOGASTEV

Ta znanstvena tradicija se nadaljuje še danes, le s to razliko, da sedaj učenjaki ne delajo več kot samotni izgnanci, temveč uživajo pri svojem delu vso organizirano pomoč države

V tej ogromni pokrajini je vse udejstvovanje podvrženo obsežnemu načrtu. Tudi splošna izobrazba je prilagodena krajevnim prilikam. Primitivna ljudstva, kot so Čukči in Korjaki imajo vso možnost za strokovno-znanstveno izobrazbo in se uporabljajo posebno kot izvedenci na vremenskih postajah.

Tu, na nedosegljivem sibirskem severu, je treba pridelovati živila na licu mesta ali pa jih dovažati z avioni ali parniki, kar pa bi bilo silno drago. Zaradi tega so uvedli tudi tu živinorejo in nove vrste žita in zelenjave, ki dozori v kratkem sibirskem poletju.

Pot nas je privedla v Jakutsk, glavno mesto Jakutov, narodiča mongolske rase, ki uživa kot vse narodne manjšine, široko avtonomijo. Službeni jezik je tu jakutski, knjige in časopisi pa izhajajo tako v jakutskem kot v ruskem jeziku. V vseh šolah, osnovnih in srednjih, se poučuje ruščina le kot »tuj jezik«.

PIONIRSKA INDUSTRIJA

Najbolj očiten zgled nagle industrializacije Sibirije nudi Komsomolsk, »mesto mladih«, kjer boš med 100.000 prebivalci težko našel človeka, starega nad 40 let. To mesto je l. 1932. ustanovilo 4000 sovjetskih mladincev, ki so se tu naselili, da obdelajo deviško zemljo in jo napravijo dostopno kulturi Ker so se ti pionirji poročili mladi, mesto kar mrgoli otrok.

Čeprav je osnovan v sami pustinji, je bil Komsomolsk že spočetka določen, da postane industrijsko mesto. Danes so tu tovarne zrakoplovov in petrolejske rafinerije; glavno delo pa je koncentrirano okoli izgradnje ladij.

V vsej severni Sibiriji rešujejo Rusi enak problem, kot ga pozna tudi skrajni sever Amerike. Zaradi izredno nizke temperature je namreč zemlja vse leto globoko zamrzla, kar silno otežkoča gradnjo obsežnih modernih stavb. Rusi so ponosni, da so to težkočo popolnoma premagali

Magadan ob Ohotskem morju je središče ogromnega podjetja, »Dalstroj« (družba za gradnje na Daljnem vzhodu). To podjetje gradi in izkorišča pristanišča, ceste in železnice, upravlja rudnike zlata in tudi skrbi za kulturne potrebe prebivalstva.

Po ulicah in parkih smo vsepovsod srečevali ranjene vojake. Odporni »Sibirjaki« so bili namreč najboljši branilci Moskve in Stalingrada. Poleg tega pa je Rdeča armada pošiljala svoje ranjene borce namenoma tako daleč na zdravljenje, da bi se daleč od bojišča naužili prepotrebnega miru, sonca in zadostne hrane.

Ob Bajkalskem jezeru

Na potovanju proti jugu smo naleteli na sibirsko železnico pri Irkutsku ob Bajkalskem jezeru. Irkutsk je eno najstarejših sibirskih mest, ustanovljeno l. 1652. Tu je največ šol v vsej vzhodni Sibiriji. Za Irkutsk, kot ostala sibirska mesta so značilne stare lesene zgradbe, še iz časov prvih kolonistov.

Okna krasijo rdeči žeravci (geranija) prava značilnost Sibirije. V vseh sibirskih mestih, ki smo jih obiskali, smo naleteli na ogromne nove stavbe, katerih moderna arhitektura nas je naravnost presenetila. Značilno za današnjo Rusijo pa je, da vse, kar je novo in veliko, pripada skupnosti.

Obiskali smo tudi Bajkalsko jezero. To jezero je eno največjih sladkih vodá na svetu. Razprostira se med gorami, ki se odlikujejo z velikim bogastvom rudnikov in živali z dragocenim krznom.

Vzhodno Bajkalskega jezera se razprostira domovina mongolskih Burjatov, ki predstavljajo pravo mešanico najrazličnejših narodov, ki so se že od prastarih časov pomikali skozi to pokrajino na meji visokih gora, obširnih gozdov in neskončnih step. Vsa ta ljudstva je privlačeval pohlep po »svilenem zlatu«, kot so imenovali že prvi kozaški kolonisti dragoceno krzno sobolja, neke vrste kune, ki živi v teh gozdovih. Sobolji kožuh je bil že od nekdaj znak razkošja in oblasti; zato so vladajoči narodi teh krajev od podložnikov vedno zahtevali davek v soboljih kožah.

Čeprav je Burjatov vsega skupaj samo okoli 300.000, vendar imajo lastno republiko, tiskajo svoje knjige in časopise. Njihovo gledališče, glasba, opera in baret kažejo izredno visoko kvaliteto. V njihovem glavnem mestu Ulan — Udé je ena največjih tovarn za lokomotive v Sovjetski Zvezi.

HOTEL ŠANGHAJ

8

Roman

VIKI BAUM

Posloveni FRAN ALBRECHT

Dr. Emanuel Hain je bil židovskega rodu; otroška leta je preživel v miru in varnosti. Po svojem dedu je podedoval ljubezen do glasbe, ki mu je bila v težkih trenutkih neskaljeno blaga, odrešujoča prijateljica. Po maturi se je odločil, da postane zdravnik.

To leto se mu je videlo najveselejše in najsvetlejše v vsem Emanuelovem življenju. Ljubil je uniformo, službo, tovariše, strogi red. Prostost bivanja z doma, ki ga je jel zadnji dve leti težiti. Mama bolehna, ledvični kamni, oče ves v skrbeh, pohištvo pretežko, zavese pregoste, sobe pretemne. Oddih v premišljevanju. Emanuelu so se odpočivali možgani, telo pa se mu je širilo in se krepilo v ramah. Wiesbaden je bil tedaj višek, cesar in njegovi generali so zahajali vanj kot v zdravilišče, lepe dame so se sprehajale po esplanadah, novo gledališče, ki je bilo cesarjeva last, je dajalo gospodom častnikom in enoletnim prostovoljcem cenene vstopnice. Čez dan se je Emanuel vadil, zvečer se je upijanjal z muziko in opero, ponoči pa je včasih obiskal kako dekle slabega slovesa, a prijetnih manir.

Za božične praznike je iznenadil starše z odkritjem, da bi bil najrajši postal častnik. Oče se mu je posmehoval. Mama je stisnila ustnice. »Kako pa hočeš postati častnik?« je vprašala. »Za častnika nisi. Misliš, da ne vedo, da je bil stari Rosenhain tvoj ded? Za te ostaneš zmerom jud.« Bilo je prvič in edinkrat, da je govorila njegova mati z njim o njegovem rodu.

»Tvoj oče je krošnjaril še s culo na rami«, je pristavil oče.

V Emanuelu se je nekaj podrlo. Imel je hud teden in pričel je iskati na obrazih svojih tovarišev. Ga mar nimajo za sebi enakega? Govore nemara tudi o njem, kot so govorili o drugih: ‚Jud — a vendar čisto spodoben.' Dosle'j je lahko poslušal take opazke brez vsake občutljivosti, zdaj pa je začel čutiti majhno, skoraj neopazno razbolelo ranico. Če je natanko premislil, je bil polnokrven jud sin judovskih staršev, vzlic krstni vodi pastorja Meineria. A vendar ne čuti po judovsko si je dopovedoval.

Imel je fotografijo iz teh časov svojega življenja. Slok vitek fant v uniformi, prikupen, odkrit obraz: v težkotrepalničnih, a svetlih očeh napol plah, napol prodiren pogled. V vojake preoblečen žid. Jeseni, ko je bilo njegovo leto odslуženov, je dobil očali in odšel v Haidelberg na univerzo.

Kakor spremenjen se je naslednje počitnice vrnil domov. Vihra novih misli in mislecev ga je zajela: Nietzsche, Wagner, Ibsen. Življenjska laž. Prosta ljubezen. Posameznik in njegova last. Nadčlovek. Rihard Strauss. Oskar Wilde. Dostojevski. Strindberg. Mladi slog.

Vse, kar je videl doma, je bilo kakor v ibsenovih gledaliških igrah. Črvivo. Zlagano. Zadušljivo. Mahoma se je njegova zatohla, vegetativna ljubezen do staršev prevrgla v odpor. Vse njegovo pokolenje se je uprlo. Vsi očetje in matere so bili siti, presiti, svetohlinci, malomeščani. Povedal jima je in prišlo je do hudega nastopa. Mama je nebogljeno jokala: ihte se je splazila v spalnico, nato pa je nerazveseljivo in očitajoče zadišalo po Hoffmanovih kapljicah.

Spet na univerzo in Emanuel se je vrgel na študij in delil svoje proste ure s svojim novim prijateljem, Maksom Lilienom. Lilien je bil socialist. Emanuel je skušal brati Marxov ‚Kapital' a je odpovedal ob stavkih, ki so se mu videli suhoparni, predolgi in dogmatični. Edino, kadar mu je govoril Lilien o svojih idejah, je bilo življenje v njih, kajti Emanuel je ljubil tega prvega, resničnega prijatelja, ki ga je našel.

Maks Lilien, plečat človek z žarkimi očmi, z asketskim obrazom kakor menih na Giorginovem ‚Koncertu'. Človek, ki je bil zmerom ves v ognju, ki je prevračal vrčke za pivo, trosil pepel, žalil ljudi in stopal damam na njih lakaste čevlje. Neprijeten smešen, oglat človek, trd in prozoren kakor drag kamen. Socialist v času, ko so socializem kaj postranj gledali. »Vsi socialisti so grdobe«, je rekel cesar. Emanuel ni o politiki ničesar razumel, značaj se mu je nagibal h glasbi in bil daleč od dejstev. Nekje na svetu so se dogajale reči, so se ljudje borili in umirali, on ni imel nič opraviti s tem. Burska vojna — zavzemali so se za Bure in proti Angležem z njihovo okrutno iznajdbo koncentracijskih taborišč. Rusko—japonska vojna — zavzemali so se za Japonce, za ta mali, neznani narod, o katerem so doslej komaj kaj vedeli. Pa to so bile sentimentalnosti, ne pa politika. Mladi slog je povzel japonske ornamente. Lafcadio Hearn je pisal svoje sentimentalne knjige o Japonski. Nato so spet pozabili na to. Lilien se je zapletel v prepir s strežnikom in dobil tri dni zapora. Kakor majhen mučenik se je pojavil iz tega pustolovstva.

Iznenada je umrl Emanuelov oče. Popoldne je bil še čisto zdrav; zvečer je vstal od mize pri večerji, se opravičil in šel v posteljo. Ko je prišla mama v spalnico, je bil že mrtev. Z megleno glavo se je udeležil Emanuel pogreba. Mama je ihte visela na njegovi in strica Pavla roki. Ves začuden si je skušal Emanuel razjasniti, da je ta mala, stara židinja mama, njegova mati, njegove mladosti ljubljeni parfum in nežni poljub za lahko noč. Očetova smrt ga je zadela po glavi kakor udarec. Ves odsoten je prisostvoval odpiranju oporoke, črno oblečen med črno oblečenimi družinskimi člani, ki so se v zadregi odhrkavali.

Izkazalo se je, da skoraj ni bilo premoženja v gotovini, marveč samo še kupčijski dolgovi. Hiša je bila obremenjena s hipoteko in ko so jo prodajali, je bila razvrednotena, staromodna, brez kopalnice in brez električne razsvetljave. Tudi slike, ki jih je kupoval stari Hain za drag denar, niso bile dosti vredne.

Prvič je imel Emanuel nekaj denarnim skrbem podobnega. Resno se je pomeril s stricem Pavlom nato pa se je vrgel na študij. Izkazalo se je, da ima dar za poklic, ki mu ga je izbrala družina. Promoviral je summa cum laude, prebil nekaj časa kot volonter na kirurškem oddelku mestne bolnice, nato pa si je začel deliti prakso s stricem Pavlom. Prvi slučaj, ki mu je prišel v roke, je bila služkinja njegove sestre ki je abortirala. Ne vedoč, kaj bi, je stal v zatohli podstrešnici, kjer se je vilo dekle po okrvaveli žimnici in samo misel na Maksa Liliena ga je zadrževala, da je ni izročil policiji. Njegova sestra mu ni tega nikoli odpustila. Emanuel ni ljubil svoje sestre.

Naknadno je povedal Lilienu to zgodbo ne brez ponosa, ker dekle je ozdravelo in spet našlo s'užbo. Lilien je odsotno poslušal. »Imeti bi morali državne spolne posvetovalnice in državno kontrolo nad porodi«, je rekel sanjavo: zvenelo je kar brezumno. Postal je urednik nekega svobodomiselnega lista in Emanuel se je shajal z njim vsako sredo zvečer, da sta igrala sonate. Maks Lilien je igral napačno in navdušeno ter v majhnih sunkih spuščal sapo skozi nos, kadar je prišla kakšna kanti'ena na vrsto.

Ko je bilo Emanuelu ena in trideset let, se je zaljubil v Ireno von Stetten. Imel je tudi že prej razne ljubezenske afere tajne sestanke z neko poročeno ženo v separéju neke boljše restavracije; razmerje z mlado modistko, ki je skoraj dve leti trajalo, dokler se ni zaročila: bežno in vroče ljubimkanje z mlado igralko Mestnega gledališča. To tu pa je bilo drugače. To ga je v hipu zade'o kakor strela, blisk, grom in uničenje v hipu. »To pot ti je dalo po glavi«, je rekel stric Pavel dobrodušno in izkušeno. Ko se je tako počasi postaral, je oddal čedalje več svoje prakse mlademu zdravniku in bilo je prav pri enem njegovih bolnikov, ko je Emanuel spoznal Ireno.

Podpolkovnik von Stetten je odnesel iz nemško-francoske vojne revmatizem, ki si ga v seh teh štiridesetih letih ni mogel ozdraviti. Zdravniški obiski so mu služili bolj v to, da so mu krajšali čas in je postal malo boljše volje, ko pa resnično zdravljenje. Stric Pavel je že davno opustil misel, da bi z zdravili prišel do živega bolnemu levemu boku starega upokojenega vojaka. Emanuel pa je prihajal vsak dan s častihlepnostjo mladega zdravnika in s ponosom na svoje metode mu je dajal električno segrete blazine kot obkladke ter mu predpisal dieto, ki jo je podpolkovnik izpo'njeval s špartanskim pogumom.

Irena von Stetten, njegova hči, je bila stara ena in dvajset let in prava lepotica. Vendar pa to, kar je vleklo Emanuela k nji, ni bila njena lepota, temveč čudno utripajoče življenje, ki je izhajalo od nje, neka transparentnost nature, za katero ni našel besede. Bil je srečen, če je stopila v sobo in mrk, če je odšla. V temni predsobi tesnega stanovanja je med tem, ko je dajal navodila za podpolkovnika, slišal da mu je utripa'o srce tako glasno, da ga je bilo sram. Irena se je tiho smejala. Tri tedne ni našel poguma da bi jo poljubil. Irena je bila zanj vse, kar je obsegal zanj pojem ‚dame'. Da je bila visoka in vitka brezdušna in vendar živahna, ne narejeno občutljiva kot večina deklet, da je imela svetle lase s topim sijem kakor kositer, da je bila plemkinja pa vendar uboga, da je imela neizmerno sposobnost biti vesela, vse, vse se je združilo v njem v izpo'nitev želje, ki je prej sploh poznal ni. »Dekle ima raso«, je rekel stric Pavel s slastjo starega samca, ki je svoje dni umel ceniti vino in ženske.

Nebo se ni podrlo in zemlja se ni potresla in Irena mu ni dala zaušnice, ko jo je Emanuel objel. Sklenila je svoje roke za njegovim tilnikom in ni poljuba samo sprejela, temveč mu ga celo vrnila. »Slednjič,« je rek'a in globoko zadihala.

(se nadaljuje)

KULTURA

Brata Ciril in Metod

učitelja in prosvetitelja slovanskih narodov

Praznik sv. Cirila in Metoda dne 5 julija nas spominja začetkov naše pismenosti in naše kulture. Skoraj 1100 let je poteklo, odkar je moravski knez Rastislav poslal v Bizanc sedanji Carigrad, odposlanstvo k cesarju Mihaelu s prošnjo, naj mu pošlje v deželo učitelja in škofa ki bi poučeval njegovo ljudstvo v [illegible]a em jeziku o verskih resnicah. Bizantinski vladar je prošnji ugodil ter poslal na Moravsko brata Konstantina (Cirila) in Metoda.

Položaj zapadnih Slovanov je bil v devetem stoletju skoraj isti kot dandanašnji. Z zapada so bili izpostavljeni silovitemu pritisku germanstva, ki so ga nemški knezi izvaja'i deloma z vojaško silo, deloma pa z nemško raznarodovalno cerkveno politiko. Z ogrske nižine so pritiskali na Slovane divji Obri, ki so deloma na lastno pest deloma pa v zvezi z Nemci vdirali na slovansko zemljo. Rimska politika Petrove stolice pa je bila dvorezen meč, ki je kdaj pa kdaj ugodila Slovanom da je z njih pomočjo krotila preveliko cholost in samogoltnost nemških knezov in škofov, v glavnem pa le podpirala Nemce podpihovala Zapad proti Vzhodu delala zdraho med narodi in plemeni, skratka: se sveto držala starega izreka »divide et impera« (razdvajaj in vladaj).

Knez Rastislav vsekakor dalekoviden vladar, je spoznal da morejo slovanski narodi obraniti svojo neodvisnost samo če bodo imeli lastno pismenost in kulturo. Zato je sprejel solunska brata Konstantina (Cirila) in Metoda z veliko častjo in veseljem, saj sta mu prinesla s seboj slovanski črkopis (»glagolska abeceda« ali »glagolica«) in prevode nedeljskih beril in evangelijev. Dal jima je vsa polnomočja da sta po vsej Moravski uredila slovansko bogoslužje in zbrala okrog sebe številne učence.

To prebujenje slovanske zavesti in kulturnosti kajpada ni bilo po godu nemškim posvetnim in cerkvenim knezom, ki so smatrali Moravsko Češko, Koroško in druge zapadnoslovanske dežele za svoje vplivno področje. Očrnili so slovanska blagovestnika kot krivoverca pri rimskem papežu, ki ju je takoj poklical na zagovor. Konstantin je v Rimu obolel stopil v samostan z imenom Ciril in čez dve leti umrl.

Ta čas je v Moravi zmagala germanofilska stranka. Rastislav je bil oslepljen in odstavljen in tako se je škof Metod odpravil k slovenskemu knezu Koclju v Panonijo (ob Blatnem jezeru), katerega je bil z bratom Cirilom obiskal na poti v Rim ter mu prinesel slovenski prevod sv. pisma in drugih cerkvenih beril. Toda boj z nemškimi knezi in škofi je tekel dalje in Metod se je moral iti še trikrat v Rim zagovarjat zaradi obdolžitve krivoverstva. Papež je sprva odobril slovansko bogoslužje, pozneje pa spet na zahtevo nemških škofov svojo odobritev preklical. Medtem so nemški škofje zvabili Metoda na Bavarsko ga tam javno sramotili preteplj in vrgli v ječo. Po dveh letih in pol so ga morali na zahtevo papeža spet izpustiti. Vrnil se je na Moravsko, toda germanofilska stranka mu je povsod metala polena pod noge: papež mu je dal za pomočnika zagrizenega nemškega škofa in ko je naposled Metod v svojem 75. letu, izmučen od trdega dela in težkih bojev umrl so planili Nemci in domači izdajalci po njegovih učencih, jih mučili prodajali v sužnost in do poslednjega izgnali.

Toda seme, ki sta ga zasejala solunska brata ni propadlo. Njuni učenci so odšli med balkanske in vzhodne Slovane, širili tam slovansko bogoslužje in slovansko pismenost. Njuno delo je začetek naše pismenosti in naše kulturne rasti. Vsi Slovani se ju spominjamo z globoko hvaležnostjo še posebej pa mi na Primorskem, ki stojimo kot najzapadnejša veja slovanstva na braniku resnične svobode in demokracije. **Vl. B.**

Ob obletnici smrti Matija Čopa

Dne 6. julija je v savskih valovih ugrabila smrt Matijo Čopa, najbolj izobraženega med Slovenci svoja dobe. Sam Prešeren mu je posvetil 3 pomembne pesnitve, v katerih ga imenuje velikana učenosti, ga slavi kot svojega mojstra in vodnika, mu izpričuje najplemenitejše človeške lastnosti ter vroče slovensko srce.

Matija Čop se je rodil 1797. v Žirovnici pri Bledu; bil je profesor na Reki in v Lvovu, nato knjižničar v licejski knjižnici v Ljubljani.

Čopa so predvsem zanimali jeziki, seveda ne njih slovniški ustroj, jezikoslovje, marveč jeziki kot shramba človeškega duševnega ustvarjanja. Poznal je 19 jezikov, zato so mu bile dostopne estetske vrednote vse Evrope.

Čop se dolgo ni povzpel k produktivnemu delu, vendar zakladi njegovega duha niso ostali neizrabljeni; rojaku in prijatelju Prešernu je odkrival lepote, ki so jih ustvarili pesniki starih in sodobnih narodov, vplival je na formalno stran Prešernovih poezij ter mu postal vodnik v estetskih in metričnih vprašanjih.

V javnost je Čopa izvabil šele pesniški zbornik — Kranjska Čbelica — Ko je češki pesnik Čelakovsky napisal ugodno oceno Čbelice, jo je Čop prevel in objavil; dodal pa je še lastne opombe, da je tako branil vrednost Prešernove poezije.

Napisal je tudi razpravo, v kateri je zavračal nov črkopis, metelčico, ki so jo zagovarjali nasprotniki Čbelice. V črkarski pravdi je šlo za boj med staro miselnostjo in novimi idejami v literaturi. Starejši rod s Kopitarjem na čelu je priznaval le prozo, ki naj poučuje — mlaši rod pa sta vodila Čop in Prešeren, ki sta hotela dvigniti slovensko kmečko govorico iz vsakdanje rabe na prestol najvišje književne umetnosti. Čop in Prešeren sta zmagala s svojim novim naziranjem o poeziji med Slovenci, zmagala sta tudi v črkarski pravdi, kar je imelo za posledico zopet enoten črkopis.

Čopov vpliv ni tolik zaradi njegovih literarnih objav, marveč je temeljil na osebnem občevanju in skritem delu. Do dobra ga moremo spoznati le, če se poglobimo v njegova podrobna dejanja in njihove posledice za razvoj slovenske literature.

Njegov vpliv pa je bil tako pomemben, kajti je malo jih je bilo v Evropi, ki bi se mogli meriti z njim po številu obvladanih jezikov in globin literarne estetske naobrazbe.

GOSPODARSTVO

O KOŠNJI, SPRAVLJANJU SENA IN KRME

Kakovost krme (sena) je odvisna od časa kedaj se kosi, in od načina spravljanja sena. Čas košnje zelo vpliva na kvaliteto krme. Čim mlajše in finejše so rastline, tem več sladkorja, škroba in beljakovin vsebujejo. O količini in kakovosti in prebavljivosti teh hranilnih snovi v senu je odvisna donosnost (rentabilnost) naše živine. Čim bolj se trave približujejo svoji popolni zrelosti, tem trše in težje prebavljive postajajo. Zakaj? Zato ker se v času popolnega razcvita, posebno pa ko začne seme v rastlinah že zoreti, hranilne snovi (sladkor, beljakovine) iz raznih delov rastline (stebla in listje) koncentrirajo (nabirajo) v semenu. V listju in steblu pa, ki pridejo v poštev kot krma, se formira težje večkrat pa sploh neprebavna vlaknina (celuloza). Seme pa košnji navadno odpade in z njim glavne hranilne snovi v krmi.

Kdaj moramo začeti s košnjo? Kositi moramo tedaj, ko cvete glavna krmilna rastlina (trava), travniška bilnica (festuca) ali pa nekaj dni po cvetenju pasje trave (dactilis glomerata), ker tedaj cvete večina trav in detelj. Največja napaka, ki jo morejo narediti naši kmetje je odlašanje s košnjo. S prepozno košnjo spravljamo namesto dobrega sena na oder krmo, ki se večkrat po svoji hranilnosti ne razlikuje od srednje dobre slame.

S pravočasno košnjo si kmet preskrbi najbolj tečno krmo. Od vseh krmilnih rastlin je najbolj občutljiva detelja. Če odlašamo s košnjo detelje z namenom, da bi pridobili nekaj več krme, detelja odcvete, a pri sušenju takega sena in pri nakladanju odpade cvetje in listje — ostanejo le stebla, ki so najslabši in najmanj hranilni del rastline. Tudi pri sušenju in spravljanju dobrega in pravočasno pokošenega sena moramo ravnati pravilno. Čim skrbneje in previdneje spravljamo seno tem bolje ostane. Že sušenje samo po sebi napravi rastline zelo trde, kar zmanjša tečnost krme. Kaj pa šele tedaj, če se suho seno ali trava večkrat na travnikih namočita? Dež izpere in pokvari redilne snovi v krmi in tako pade hranilna vrednost sena. Omenil sem že, da se slabo seno lahko primerja srednje dobri ali večkrat tudi slabi slami. Razlika pa med slamo in prvovrstnim senom je razvidna iz tabel »Kemičnega sestava in vrednosti posameznih živil.«

Glavne hranilne snovi, ki pridejo v poštev pri prehrani živine, so: beljakovine, tolšča, sladkorne snovi in škrob ter vlaknina (težje prebavna snov).

Poglejmo, v kolikšni količini se nahajajo v krmi, ki nas zanima, te hranilne snovi:

Seno dobre vrste			9.7
41.4	2.5	26.3	
38.0	1.5	33.5	
39.4	3.4	22.5	
37.0	2.9	24.0	
36.0	1.2	40.8	
36.0	1.6	28.7	
Slabo seno			7.0
Dobra otava			11.5
Seno dobre detelje			13.5
Pšenična slama			3.0
Ovsena slama			3.8

Omenjene številke nam povedo le količino hranilnih snovi, ki se nahajajo v posamezni krmi. Že iz teh številk je razvidna velika razlika med slabim in dobrim senom ter med slamo in dobrim navadnim senom in senom detelje. Pri dobrem senu opažamo, da ima manj vlaknine (najtežje prebavna hranilna snov) od slabega sena ali slame. Slabo seno ima n. pr. 33.5% vlaknine, dobra otava pa le 22.5%.

Vse to nam postane še bolj jasno, če vzamemo v roke tabele, v katerih se nahajajo številke le resnično prebavljivih hranilnih snovi — torej snovi, ki jih živali resnično izkoristijo (prebavijo).

Od 22.5 odstotkov vlaknine, ki se nahaja v otavi, žival prebavi (izkorišča) 14 odstotkov, medtem ko izkoristi (prebavi) od 33.5 odstotkov vlaknine v slabem senu le 15 odstotkov. Pri otavi ostane 6.5 odstotkov, a pri slabem senu 18 odstotkov vlaknine neprebavljene. Pri pšenični slami pa od 40.8 odstotkov celotne vlaknine prebavi živina le 20 odstotkov vlaknine.

Torej je seno tem edilnejše čim prej se pokosi in čim bolj je listnato. Zgodnja košnja daje sicer malo sena, a to je še enkrat tečnejše, kakor prepozno pokošeno. V prehrani posebno mlečnih krav in mlade živine ima važno vlogo količina beljakovin v krmi. To, kar je za človeka meso ali jajca, so za živino beljakovine. Seno dobre vrste ima približno 10 odstotkov beljakovin, seno detelje pa celo 13.3 odstotke. Pozno pokošeno in slabo spravljeno seno pa ima le 7 odstotkov beljakovin in še te so težko prebavljive in slabe kvalitete.

Novo neobležano seno ni povsem zdravo. Živina ga težje prebavlja in večkrat ji povzroča vnetje želodca, drisko močno žejo in druge nevšečnosti. Priporočljivo je torej novo seno mešati z razno drugo klajo n. pr. s svežo travo ali korenjem. Po drugi strani pa tudi prestaro seno nima prave tečnosti in hranilne vrednosti. To so v zvezi s košnjo dragocena navodila našim kmetom, ki se jih morajo držati, če se hočejo izogniti raznim nevšečnostim.

Sušenje in shranjevanje sena

Pokošeno travo se navadno potrosi enakomerno po senožeti. Za to opravilo se pri nas nasplošno uporabljajo senene vile in grablje. V naprednem kmetijstvu se tudi to delo opravlja s posebnimi stroji.

Če so senožeti vlažne (močvirje), moramo travo znositi ali speljati v bolj suhe lege. Na vsak način moramo poskrbeti, da se seno čim prej posuši in spravi iz senožeti. Seno ki predolgo leži po senožetih, izgubi na svoji tečnosti in hranilni vrednosti. Na senožetih, kjer ni mogoče sena v enem dnevu posušiti se to v popoldanskih urah pred roso zgrabi skupaj in postavi v tako zvane »lovnice« (kope). Drugi dan po rosi, ko se zemlja posuši, se trava ponovno raztrese in v dnevu parkrat »premeče«. Če se kosi v dežju, moramo pustiti pokošeno travo v redih in je ne smemo raztrositi dokler se vreme ne ustanovi in zemlja dovolj posuši.

Ko je seno popolnoma suho, se spravlja na senik ali pa v večje senene kope. Po nekaterih krajih kjer ni mogoče dobro posušiti otave ali poslednje detelje in lucerne, je navada pripravljati takozvano »sivo seno«. Seno katero se je posušilo v dveh dneh po omenjenem načinu, ki pa še ni dovolj suho za na oder (senik), se zloži v večje kope (premer 6—8 m). Takoj v početku zlaganja mora več delavcev (10—15) seno dobro stlačiti in to vedno od sredine proti robu kope. Na ta način se seno tako stlači da se preprečí pristop zraka. V kopi se razvija občutna gorkota in pojavijo se posebne glive (fermenti), ki povzročijo neko vrsto vrenja v senu. Seno postane bolj temne barve in zadobi poseben vonj in okus. Če je seno pravilno stlačeno in potem še dobro s kamni obteženo in pokrito, tako da mu dež ne škodujeduje, ga živina uživa zelo rada. Krmiti s takim senom začnemo po 6 tednih. Vredno je omeniti še to da po nekaterih krajih (Koroškem, Štajerskem), tam kjer ni mogoče lucerne in detelje sušiti po travnikih uporabljajo za sušitev te trave različne lestve, droge s posebnimi klini, kozolce itd. Krma se zlaga po teh pregradah vedno vedno od spodaj navzgor vse do vrha. Vrh se pokrije s slabšim senom ali z deščicami. Po krajih, kjer nastanejo v času sušenja močni vetrovi, uporabljajo kmetje trinožne kozolce. Na omenjene kozolce in druge naprave se nikoli ne zlaga svežo, temveč vedno ovenelo travo, in to 36 ur po košnji. Na teh sušilnicah ostane trava, dokler se ne posuši — večkrat tudi 8—14 dni. Pred zimo se te sušilnike odstrani iz travnikov, da v neugodnih vremenskih prilikah ne segnijejo. O shranjevanju zelene krme bomo še govorili. Ob priliki shranjevanja sena je potrebno omeniti še nekatere grde navade naših kmetov, predvsem to, da spravljajo seno v senike nad hlevom, ki nima stropa, ki bi dovolj zavaroval krmo pred škodljivim izhlapevanjem iz hleva. Na ta način krma na seniku upija škodljive pline, postane vlažna in plesniva in kot taka zelo škodljiva zdravju živali.

Postopek z vlažno, blatno, po povodnji izprijeno krmo

Zgodi se večkrat, da ravno pred košnjo radi močnih deževnih nalivov zalije voda v nižinskih legah senokoše (mlake). Blato in pesek se premeša s travo in pokvari krmo. Posledice te nesreče so večkrat občutljive. Živina zboli na prebavilih, v grlu in dušniku niso pa redki tudi slučaji, da breje samice zvržejo. Poplavljeno seno izgubi tudi na hranilni vrednosti. Kako se mora ravnati s tako pokvarjeno krmo? Poprej ko spravimo tako krmo na senik, jo moramo dobro posušiti in pri sušenju večkrat premetati tako, da vsaj del peska in blata odpade. Tako onesnaženo dobro posušeno krmo ne smemo nikdar pomešati z dobro krmo. Torej izprijena krma mora imeti na seniku svoj poseben prostor.

Blato in pesek sta škodljiva zdravju in zato moramo pred uporabo na prikladnem prostoru seno dobro otepsti in z vilami strositi. Najboljši pripomoček pa je ako se posušeno in na omenjeni način očiščeno seno zreže za rezanico, popari z vročo vodo in dokler je še mlačna, krmi. Če dodamo rezanici še pest soli ali malo otrobov je toliko boljše.

Živino ne smemo gnati na blatne pašnike, dokler jih dež ponovno ne opere in dokler se ne posušijo. Naši kmetje dobro poznajo kakovost (kvaliteto) sena iz nizko ležečih travnikov. Tako seno (mlačina) pride v poštev edinole pri prehrani konj. V veliki stiski pa pride seveda prav tudi to seno, samo potrebno ga je dobro pripraviti in pravilno pokladati živini.

Dr. Fran Jurišević

Kmetovalci!

Na vaši strani v »Ljudskem tedniku« odgovarja naš kmetijski svetovalec vsak teden na razna gospodarska vprašanja, ki mu prihajajo iz vse Primorske.

Kmetovalci!

pošljite vaša vprašanja na naše uredništvo in naš svetovalec vam bo rade volje odgovoril.

Grašica in turščica

Zaradi letošnje pomladanske suše bo našim živinorejcem prihodnjo zimo gotovo primanjkovalo dobre krme. Posebno bo pomanjkanje občutno na kraškem terenu kjer ni prepozni dež zelo redki travi skoro nič koristil.

Ker bo ravno naš kraški živinorejec, zaradi nevzdržnega gospodarskega stanja zelo težko kupoval primanjkajočo krmo, moramo misliti kako bi se na najcenejši način temu odpomoglo. Priporočljivo je, da bi kot nadomestila uporabljali grašico in turščico, ki se ju seje po strnišču.

Grašico so sejali že v starih časih za krmljenje. Daje nam prav tečno in zdravo krmo toda le eno košnjo. Zaradi tega je važna kot pomožna krma, ki nam pride zlasti v primerih suše, kot je to letos prav. Nekateri živinorejci jo redno sejejo in se hvalijo, da jim grašica poprej razbohoten plevel popolnoma zatre.

Zelena turščica je tudi dober pripomoček v času pomanjkanja krme. Sejemo jo tudi po strnišču in jo pokladamo živini v poznem poletju ter v jeseni. Po nekaterih krajih jo sejejo od pomladi pa do poletja, tako da jo imajo celo poletje za zeleno krmo. Kot krma je sladka in sočna toda sama zase je premalo tečna, zato jo je potrebno mešati s kako boljšo krmo. Ne smemo jo tudi pregosto sejati, ker v tem primeru zbledi in ostane nizka. Na večjih kmetijah sejejo turščico v vrste ki so 20—25 cm narazen in jo kasneje enkrat okopljejo. Na 1 ha je treba 100—150 kg semena.

Pridelek zelene turščice se izdatno poveča in izboljša, ako vsejemo vmes nekoliko graha, ki se potem vzpenja po turščici.

Slabi turščici lahko pomagamo z gnojnico kakor hitro je pečenj visoka. Kosimo jo pred en se pokažejo kolenca.

Za setev se priporoča ameriški konjski zob, ki jako visoko raste; vendar ta vrsta počasneje poganja, kakor domača.

Omenil sem že, da se obe navedeni rastlini pokladata živini zeleni. Lahko pa se ju kot krmo shrani tudi za zimski čas in sicer na dva načina: V tako zvanem silosu (betonska naprava za spravljanje zelene krme), ki je pri nas še zelo malo poznan, pa tudi naprava je precej draga. Drugi način pa je popolnoma enostaven in nič ne stane:

Na prostoru, kamor podzemeljska voda ne doteka izkopljemo 60—70 cm globoko pravokotno jamo z navpičnimi stenami ter jo na vseh štirih oglih pookroglimo. Na dno in ob straneh jame položimo suho koruznico, tako da z njo zakrijemo zemljo. Na ta način pripravljeno jamo natlačimo z omenjenima rastlinama. Vmes se lahko vrže razna druga zelenjava, kot so: pesnica, repnica itd. Z ozirom na to, da bo nagnetena krma še vpadla, jo je treba nanizati nad površino ostalega terena in zoževati tako, da napravimo podobo strehe. Poudarjamo da **dobro stlačeno krmo** pokrijemo zopet s suho koruznico in potem vse skupaj s plastjo zemlje nad 30 cm debelo. Zemljo moramo dobro zgnesti in steptati ter jo zgladiti. Priporočljivo je tudi vrhu zemlje položiti žitno slamo, da po njej odteka deževnica. Končno še nameočemo zemljo okoli jame, da se ne steka v njo voda. Še na neko važno okolnost moramo paziti! Razumljivo je da se krma v jami vedno bolj stiska in ponižuje, zato nastanejo sčasoma na vrhu v zemlji luknje in razpoke, katere pa moramo skrbno zadelovati da ne zaide v jamo zrak, ker bi sicer krma segnila in postala plesniva.

Tako shranjena zelena krma se v zimskem času po potrebi odkriva in s posebnim nožem reže ter meša med suha krmila. Živina jo zelo rada žre.

Prosen Josip

S Titom v borbi – **zmaga,**
s Titom v miru – **obnova!**

Kmetijski svetovalec odgovarja

Vprašanje: Po razpoklinah drevesne skorje in tudi po glavnih koreninah jablanovih dreves opažam neko bombažasto belo maso, podobno plesni. Če pa z roko to maso pomečkam, opazim da gre za posebnega škodljivca sadnega drevja, ker ostaneta roka in drevo krvava. Prosim da mi pojasnite, kateri škodljivec je to in kaj je treba ukreniti, da se ga uniči. (Pavla).

Odgovor: Če z roko pomečkaš belo maso si okrvaviš roko in prav radi tega se imenuje ta škodljivec »krvava uš« (Schizoneura lanigera). Živi v velikem številu na drevesnih koreninah, deblu in vejah. Razmnožuje se zelo hitro (imamo namreč 7 do 8 generacij na leto). Škoda, ki jo povzroča krvava uš je ogromna, a obramba proti temu uničevalcu naših jablanovih nasadov, ko je že napadel korenine, je zelo težka. Uš uničujemo na ta način da odkrijemo napadene korenine, te dobro očistimo s posebno krtačo in namažemo korenine z drevesnim karbonilejem. Za pobijanje krvave uši po deblu in vejah, uporabljamo 6%-raztopino neodendrina ali 6% emulzijo mila in surovega petroleja (6 kg mila in 6 kg surovega petroleja na 100 l vode). S posebno krtačo moramo razčistiti vse okužene dele drevesa tako da škropila prodrejo po vseh razpokah, kjer se je uš vgnezdila.

a) nekrilate, b) krilate in c) po krvavi uši povzročene nabrekline

Omeniti moram še, da ima krvava uš svojega naravnega sovražnika v majhni mušici (aphelinus meli). To živalico gojijo umetno po nekaterih naprednih kmetijskih državah in jo razpošiljajo brezplačno na zahtevo sadjarjev.

Vprašanje: Katera krma je najboljša za teleta v prvem letu, če primanjkuje mleka? (Anton — Okraj Bistrica).

Odgovor: Najboljše krmilo za teleta v prvem času je mleko; če ga pa primanjkuje in smo prisiljeni teleta zgodaj odstaviti oziroma jim ne moremo dajati mleka, potem je za mlada teleta najboljša krma mehko in sladko seno in močna krmila (strto žito: oves ali ječmen). Od tropin so najbolj priporočljive lanene, ki imajo v sebi veliko redilnih in rudninskih snovi, katere mlada žival nujno potrebuje za svoj normalni razvoj.

Popravek: V zadnji številki »Ljudskega tednika« z dne 28. 6. t. l. se nam je v članku o »Ajdi« vrinila neljuba pomota glede količine ajde, katero uporabljamo za setev. Na Krasu zadostuje na 1000 m² 10 do 12 kg semena.

Dr. F. J.

Ljudski tednik

ŽENSKI KOTIČEK

Telesna vzgoja in žena

Vsakdanje telesne vaje so posebno ženskam potrebne, kajti redno gibanje ohranja svežost in prožnost telesa; ustvarja lepo postavo ter zabranjuje zamaščenje posameznih delov telesa in še mnogo drugih telesnih hib. Kako okretne, krepke, življenja in energije polne so žene in dekleta, ki se mnogo gibljejo v naravi in se zmerno bavijo s telesnim delom in športom!

Marsikatera žena je mnenja, da zadošča, ako doma pospravlja in opravlja druga hišna dela. Toda moti se. Telesne vaje morajo biti take, da objamejo vse glavne mišice tako, da je prav vse telo deležno njihovega dobrodejnega vpliva.

Važno je, da se telesne vaje vrše res redno vsak dan. Tudi treba vsako vajo izvršiti do konca, kajti vsaka telesna vaja mora hkratu postati tudi vežba človeške volje. Delo mišičja naj bo hkratu tudi delo živčevja.

Gimnastične vaje treba izvajati vedno ob odprtem oknu. Obrabljen in okužen sobni zrak ne more biti zdravju koristen. Zato odprimo ob telovadbi okna na stežaj, da pride v sobo in v naša pljuča dovolj svežega zraka in da se ga nadiha tudi koža.

Praktični nasveti

NEGA POHIŠTVA

Kakor vsaka druga stvar, živa ali mrtva, tako potrebuje tudi pohištvo svoje nege. Kako lepo in prijetno je, če imamo čisto, negovano pohištvo, pa če je tako staro in preprosto. Ne enkrat na leto, temveč večkrat moramo pohištvo očistiti. Ni dovolj, da brišemo sam prah, pohištvu moramo dati tudi nekaj hranila, da dobi nazaj svoj blesk.

Za čiščenje pohištva obstojajo razna sredstva, toda najcenejši in tudi učinkoviti sta voda in mehka krpa; treba nam je samo časa in pa dobre volje, da se ju poslužimo.

Sleherno pohištvo, lakirano ali samo barvano lepo očistimo z mlačno vodo, v kateri smo namočili in močno oželi mehko krpo, gobo ali mehko jelenovo kožo. V vodo damo lahko malo kisa. S tako gobo ali krpo drgnemo po pohištvu toliko časa, da smo odpravili madeže in se pohištvo sveti. Nazadnje polikamo še s suho mehko krpo. Politirane, medle predmete tudi lahko namažemo s parketno pasto in zlika s krpo. Vsak dan je treba potem na lahko malo s krpo zdrgniti, da se lepše sveti. Kaj nam pomaga, če imamo še tako svetla in čista tla, če pa je naš pohištvo medlo ali morda umazano, in se na njemu poznajo odtisi prstov.

USNJENI STOLI

Usnjene stole čistimo kakor vsako drugo usnje. Taki stoli potrebujejo precej nege in hranila, da ostanejo lepi in zdrže čim dalj časa. Zelo ogulj ne in umazane usnjene stole najprej dobro umijemo s svežim mlekom, nato pa jih namažemo s parketno pasto, ali pa tudi z dobrim mazilom za čevlje in zelo zelo dobro zdrgnemo, da ne ostane na stolih ničesar, kar nam bi moglo umazati obleko. T ko čistimo tudi usnjene divane, zofe, suknje in torbice.

Naša beseda mora biti lepa

Če nočemo povedati nikakršnega dela, ampak samo, da nekaj **obstoja**, si pomagamo z besedico **biti**, to pomenja **obstojati**.

oseb in pravimo, da govorimo v **ednini**, **dvojini** ali **množini**:

sem — jaz sem **si** — ti si,
je — on je, mi **smo**
vi **ste** oni **so**

Tej besedici **biti** pravimo **pomožni glagol** ali glagol brez pripone. Če ga spreminjamo pravimo, da ga **spregamo**. Pri nas je še živ, pri Rusih je napol izginil. Rus ne reče: jaz sem kupec, ampak kratko: ja kupjec — brez **sem**, ali jaz sem kmet — ja krestjan — brez **pomožnega glagola**, jaz sem kadilec — ja kurjaščij. Ostala pa je pri Rusih oblika **bil** (sem bil) za pretekli čas.

Tudi **v preteklem času** se ločujeta dovršni in nedovršni glagol. Znan je izrek Julija Cezarja, rimskega vojskovodje, ki je živel tik pred Kristusovim časom, morilca galskih plemen: **Prišel sem, videl sem, zmagal sem!** Vse se je zgodilo, dovršeno je.

Lahko bi govoril med svojim prihodom: **prihajal sem, onazoval sem** in **zmagoval**. Tudi to je v preteklosti, vendar je dejanje trajalo v preteklosti, ponavljalo se je.

Tako imamo torej v resnici dvoje preteklih časov, dovršni in nedovršni. Napake delamo pri času pred preteklim, pri času torej, ki je že davno pretekel.

Nekaj primerov: Ali se spomniš kako si zakričal, ko si zagledal ranjenca? Najprej je zagledal in spoznal ranjenca, nato je zakričal: torej napišem: Ali se spominjaš, kako si zakričal, ko **si bil** zagledal ranjenca. **Si zakričal** je pretekli čas, ko si **bil zagledal** ranjenca, je predpretekli.

Dela se pa predpretekli čas le pri **dovršnih** glagolih. Primer: molil je **nedovršnik**, zmolil **dovršnik**. Če rečem: mlad je rad **molil**, pozneje se je njegova pobožnost ohladila, govorim o dveh različnih časih, vendar je ves stavek v preteklem času in je raba pravilna. Če pa rečem: Ko je **zmolil**, je odšel iz cerkve, nisem pravilno določil časa. Reči moram: Ko je **bil zmolil**, je odšel iz cerkve.

Še nekaj stavkov: Medved je ob lepem zimskem času hodil iz brloga, ki si ga je pripravil poleti. Iskal je po sledovih, ki jih je našel prejšnji teden. To ni pravilno!

Brlog si je pripravil že poleti. Zato moramo rabiti predpretekli čas, torej: Medved je ob lepem zimskkem vremenu hodil iz brloga, ki si ga je bil pripravil že poleti.

Sledove je tudi že prej našel, prejšnji teden. Torej vzamemo preteklj in predpretekli čas: Iskal je po sledovih, ki jih je bil našel že prejšnji teden.

Tudi v prihodnjem času se nedovršnik in dovršnik ločujeta. Bom **kupoval**, bom **kupil**, boš **prenašal**, boš **nesel**, bo **plačeval**; bo **plačal**. Kupoval: dejanje traja, kupil: dejanje je dovršeno. Te naše posebnosti delajo tujcem, ki se učijo naš jezik, dovolj preglavic, kakor delajo nam preglavice razne številne vrste časov, če se učimo italijanščino, francoščino, nemščino in druge jezike.

Humor

Dober tek!

Marc Twain, slavni ameriški humorist, je urejeval tudi list »Arkansas Weekly Disputch«, glasilo trgovcev s perutnino. Nekoč je prišel v uredništvo zavitek. Vsebina — mastna gos. Marc Twain je iskal pismo, ki naj bi spremljalo pošiljko. Ni ga dobil. Prava blagodušnost je brezimna, si je mislil, odnesel gos domov, in kmalu so le še kosti pričale, kako mu je ta nepričakovani poslaadek teknil. Šele za dva dni je dobil Twain, prišedši v uredništvo, na svoji mizi pismo: »Spoštovani gospod! Dovoljujem si poslati Vam te dneve gos, ki mi je crknila brez vidnega vzroka. Mogoče mi boste Vi kot strokovnjak znali navesti njeno bolezen.«

REŠITEV IZ ZADNJE ŠTEVILKE:

Pregovor: Beseda ni konj.

Znamenje: Prost mora biti, prost moj rod, na svoji zemlji svoj gospod!

Posetnica

U. Jeltič

Ugani poklic tega moža!

ŠOFER: Jaz vozim že dvajset let.
PEŠEC: Jaz pa hodim že petdeset let.

Odgovarja JOŽEKOREN —
Založba Primorskega dnevnika, Trst.

Zelena kobilica

Prevod iz ruščine

»Kaj pa misliš, gotovo! Na vrhu ga najdejo!«

»Joj, če bi mi, ne? To bi bilo lepo,« je dejal Petka.

»Čeprav bi bil čisto majhen košček.«

»Jaz bi najprej kupil vrvice za ščuke, za 60 kopejk! Tri klopke.«

»Naprej najdi!«

Zlata seveda nismo našli, po potočkih smo se spustili k ribniku, ki je na tem kraju prav blizu ceste. Kako da se ne bi tu kopali? Kraj ne bi mogel biti lepši. Po kopanju smo začeli ogledovati svoje zaloge. Vsak je imel dva kosa kruha, ščepec soli in šopek čebulnih listov. Do šestega avgusta je bilo prepovedano ruvati čebulne glavice, vendar se je izkazalo, da ima Petka tri glavice, a jaz — dve. Glede mojih kosov kruha pa je Petka pripomnil: »Tebi, Jegorška, je gotovo babica odrezala kruh. Tako debeli so kosi!«

Koljuša ni imel čebule in tudi njegovi kosi kruha so bili tanki. Petka je izbral največjo čebulo in mu jo dal, rekoč: »Vzemi, Medvedek, da se najprej naučiš pri velikih.«

»No, pojdi vendar, saj sem starejši od tebe.«

»Za mesec! Čemu govoriti! Rajši se pomeri z menoj! Videl boš, kdo je močnejši.«

Dal sem Koljoši polovico svojega kruha, a ni nič dejal. Naši očetje niso živeli dobro, a Koljoši je bilo najhuje izmed vseh. Ko smo tako izenačili zaloge, smo od vsega odlomili po košček. »Eh, s čebulico! To je dobro«, je vzkliknil Petka. »Zdravo in dobro!«

»Dečki, kako cesta zavije! Kakor koli gremo, Perevozna gora — evo, tam je, povsem blizu. Najprej moramo obiti Mohnatevno. Kako je široka!«

»Zato tudi pravim. Od Perevozne gore bi k njej.«

Pri razgovoru o ravni cesti smo pojedli ves kruh s skorjo. Vsakemu je ostala samo sol — bilo je s čim začiniti juho. Še enkrat smo se okopali in šli. Po jedi in kopanju je bilo laže in prijetneje hoditi. Gledali smo v gozd, če niso morda že jagode.

Nenadoma je Petka zakričal: »Fantje, zelena...! Na grm je sela!« In planil je h grmu, iz katerega je istočasno skočila velika, svetlozelena kobilica. Midva sva prav tako kakor Petka vedela, da se s tako kobilico dobro lovi velika belica in ploščič in sva jo tudi začela loviti. Take kobilice ne srečaš vedno in zelo daleč skače. V troje smo jo vendar ujeli in Petka je nesel pol zadavljen plen. Midva pa sva ga opominjala: »Glej, da je ne izgubiš! Kobilice so zelo trdožive!«

Petka pa je bahavo zatrjeval: »Pri meni se ne bo izmuznila. Ni pala takemu v roke!«

Petkovo bahaštvo se je izkazalo za škodljivo.

»Pomisli! Ne bom je izpustil, sicer jo vdrugič stisnem in ji še drugič zlomim nožico. Kam bo skočila hroma?«

Predlagali smo mu: »Daj, da jo nesem!« a on se je bahal in opozarjal, da jo je on prvi zagledal in ujel.

»Kaj boš, bahač! Ne bi je bil še ujel, če je ne bi bili mi oglušeli!«

Sedaj se pa otepa. Takega blaga lahko nalovimo, kolikor hočeš! Ne da bi se dogovorila, sva s Koljo začela loviti kobilice. Bilo jih je mnogo. A največkrat so padali mastni rumenci, ki dajejo smolo. Tako rumeno kobilico stisneš v pest, poskočiš v krogu na eni nogi in poprosiš: »Kobilica, kobilica, daj mi smole! Ona izpusti kapljico — črno in gosto, kakor smola. Redkeje so padale črne, a zelene ni bilo. Petka pa se je posmehoval: »Ta pa ta! Ni ta!«

Naš plen pa ni zahteval tolike varnosti kakor Petkov. Ulovljenim si zadavil glavo in jih vrgel v vedro. Tam so se plazile okoli cunjice s soljo in puščale smolo, čeprav jih nihče ni prosil.

Tako smo bili zaposleni z lovom na kobilice, da je Petka vzkliknil: »Dečki, kaj vendar delamo? Ali smo šli lovit kobilice ali na Vršinke ribe? Pojdimo brž! Malo takih kobilic! Nesi mojo, kogar je volja.«

(Se nadaljuje)

Teden v slikah

ŽRTEV FAŠISTIČNEGA BESA

spremljajo demokratične tržaške množice k zadnjemu počitku

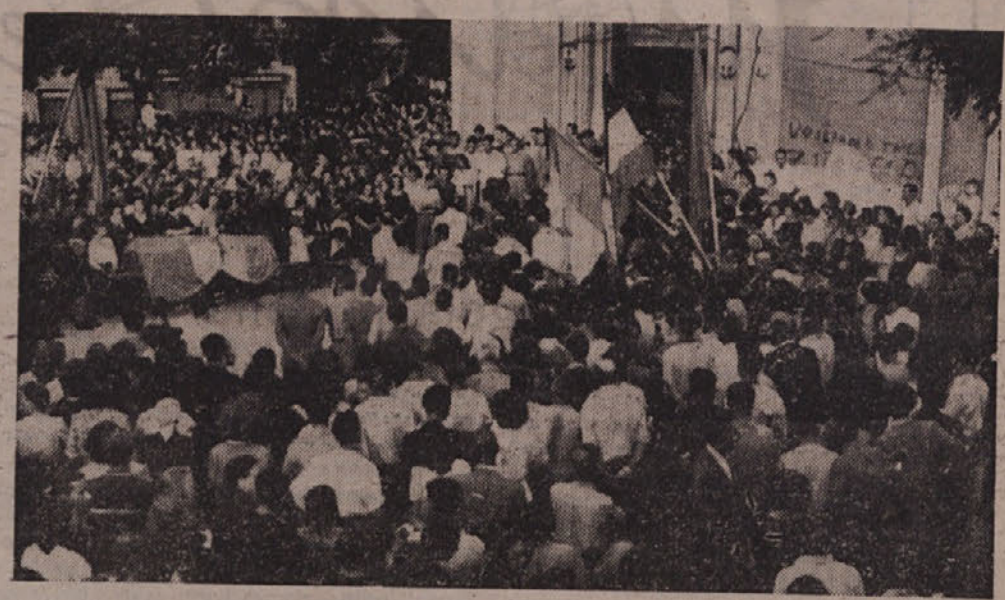

Češkoslovaška zahteva, da je Trst jugoslovanska luka; ker je to tudi v interesu vseh srednje evropskih držav

Iz držav obnove

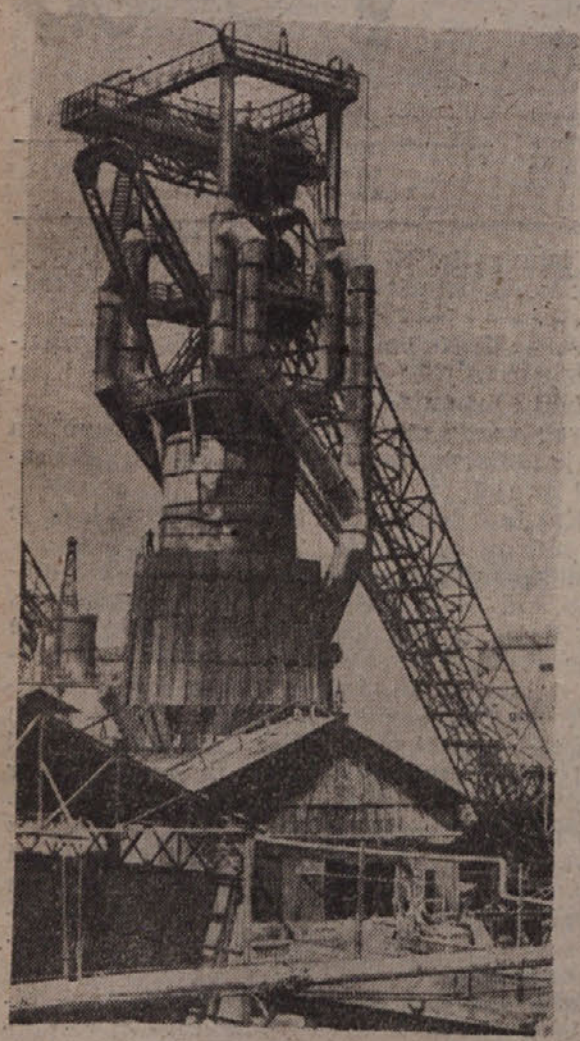

Plavži na Kerču, kjer proizvajajo velike količine surovega železa in jekla

Velika peč, s katero bomo močno zvišali proizvodjno, so prav tako popravili delavci sami

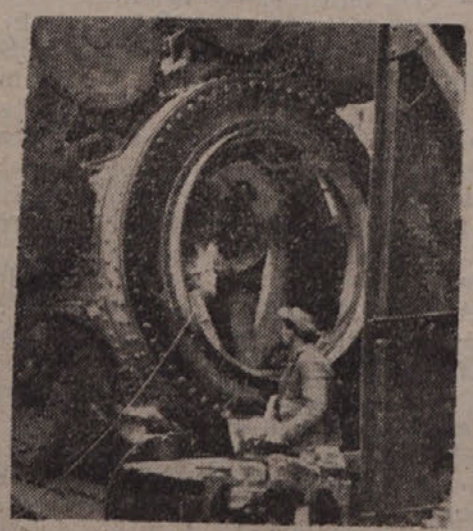

Velike mline, v katerih drobijo kamenje, so delavci s pomočjo tehničnega osebja sami popravili

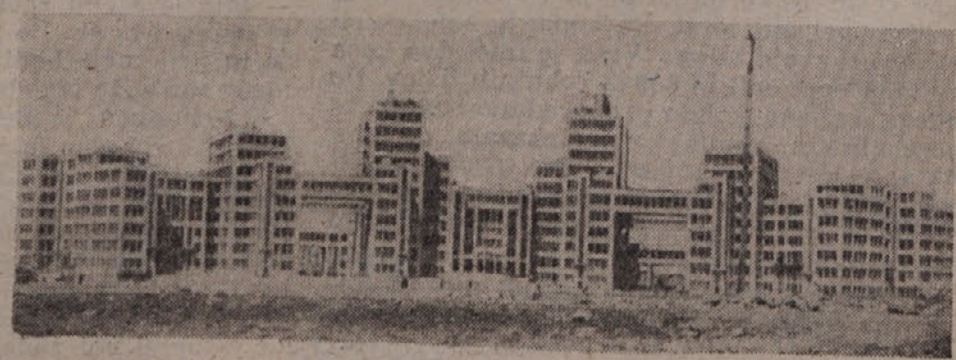

Iz ruševin, ki jih je zapustil nemški bes, se dvigajo nova, najmoderneiša grajena ukrajinska mesta